

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU BULUNAN AİLELERİN
DESTEK EĞİTİM SÜRECİNDEKİ GEREKSİNİMLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şahin GÜNER

Malatya-2019

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU BULUNAN AİLELERİN
DESTEK EĞİTİM SÜRECİNDEKİ GEREKSİNİMLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şahin GÜNER

Danışman: Dr. Bahadır KÖKSALAN

Malatya-2019

T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

Şahin Güner tarafından hazırlanan Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Bulunan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi başlıklı bu çalışma, 21.06.2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda Oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr.Öğrt. Üyesi Bahadır KÖKSALAN

Üye : Doç. Dr. Yener ÖZEN

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Serpil PEKDOĞAN

O N A Y

...../...../2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğrt. Üyesi Bahadır KÖKSALAN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Bulunan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Şahin GÜNER

ÖNSÖZ

Eğitim sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak ailenin, çocuğın başarısında önemi tartışılmaz bir gerçektir. Özellikle okul öncesi dönemde ailenin eğitim sürecine dahil edilmesi elzem olarak görölmektedir. Erken çocukluk döneminde özel eğitim hizmetleri kapsamında ise hizmet alınan kurum tipi fark etmeksizin aile eğitim öğretim sürecine katılmalıdır. Gereksinimleri karşılanmayan bir ailenin eğitim süreci sonunda başarılı olma ihtimali düşüktür. Özel eğitim sürecinde aile gereksinimlerinin karşılanmasının öncelikli koşulu gereksinimlerin belirlenmesidir.

Lisansüstü eğitim hayatıma adım attığım ilk günden bu yana ilgi, destek ve deneyimlerini esirgemedi yardımcı olan tez danışmanım sayın Dr. Öğrt. Üyesi Bahadır KÖKSALAN'a teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın yürütülmesinde görüş ve önerilerinden yararlandığım sayın Prof. Dr. Ahmet KARA ve Dr. Öğrt. Üyesi Merve Ünal'a, ihtiyacım olduğu her an yanımda olan değerli meslektaşım Uzman Rehber Öğretmen Yunus SABANCI'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca bu zor süreçte desteğini esirgemeyen değerli eşim İrem GÜNER'e teşekkür ederim.

Şahin GÜNER

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU BULUNAN AİLELERİN DESTEK EĞİTİM SÜRECİNDEKİ GEREKSİNİMLERİNİN İNCELENMESİ

GÜNER, Şahin
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Bahadır KÖKSALAN
Mayıs-2019, XI+70 sayfa

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde aldıkları destek eğitim sürecindeki gereksinimlerinin “cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, eğitim durum ve gelir düzeyi” değişkenlerine göre nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmesidir. Araştırmanın evrenini 2018/2019 Eğitim Öğretim Yılında Malatya ili merkez Battalgazi ilçesi sınırları içerisinde bulunan 12 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 0-6 yaş arası çocuğu bulunan 132 çocuğun anne veya babası oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubuna çalışmaya gönüllü olarak katılan 71 anne ve 50 baba toplam 121 ebeveyn dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bailey ve Simeonsson tarafından geliştirilip, Sucuoğlu tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Aile Gereksinim Belirleme Aracı'na ek olarak araştırmacı tarafından anne babaların demografik özelliklerini belirlemek için geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Elde edilen verilerin analizinde sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan paket programlar kullanılmıştır. Varyansların homojenliği için Levene, bağımsız gruplar için Bağımsız Örneklem T Testi, ikiden fazla gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için Tek Faktörlü Varyans Analizi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin destek eğitim sürecindeki gereksinimlerinin, anne babalar için cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken, yaş ve çocuk sayısı değişkenleri için herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Ayrıca eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenleri açısından aile gereksinimlerinin farklılaştığı görülmüştür. Bulgulardan elde edilen veriler sonuçlar kısmında tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Okul Öncesi Eğitim, Özel Eğitim, Aile, Aile Gereksinimleri

ABSTRACT

EXAMINING THE NEEDS OF THE FAMILIES WHO HAVE CHILDREN IN PRE-SCHOOL PERIOD IN THE SUPPORT EDUCATION PROCESS

GÜNER, Şahin

Post Graduate Inonu University Education Faculty Department

Pre-School Teacher Training Science Science Field

Thesis Advisor: Dr. Bahadır KOKSALAN

May-2019, XI+70 pages

The aim of this research is to investigate the needs of the families who have children in pre-school period in terms of gender, age, number of children, education status and income status in the support education process in special education and rehabilitation centers. The population of the study is composed of 132 children who have children aged 0-6 who attend 12 special education and rehabilitation centers within the borders of Battalgazi province of Malatya province in the 2018/2019 academic year. The study group of the research consisted of 121 parents, 71 parents and 50 fathers who volunteered to participate in the study. The data collection tool was developed by Bailey and Simeonsson Family Need Survey was adapted by Sucuoğlu and in addition to a personal information form was developed by the researcher to determine the demographic characteristics of the parents.

Package programs which is frequently used in social sciences, was used in the analysis of the obtained data. For the homogeneity of variances Levene, Independent Sample T Test for independent groups, Single Factor Variance Analysis and Tukey Multiple Comparison Test were used to determine the differences between more than two groups.

According to the findings of the study, it was found that there was a statistically significant difference in terms of gender variable for parents in the supportive education process of the families with children in the pre-period, while no difference was found for age, number of children. In addition, it was observed that the family needs differed in terms of educational status and income status. The data obtained from the findings were discussed in the results section and recommendations were made.

Keywords: Preschool Education, Special Education, Family, Family Requirement

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Problem Cümlesi.....	5
1.5. Alt Problemler	5
1.6. Araştırmanın Sayıtlısı	5
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.8. Tanımlar	6
2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Kuramsal Bilgiler.....	7
2.1.1. Okul Öncesi Eğitim.....	7
2.1.2. Özel Eğitim	8
2.1.2.1. Okul Öncesi Dönemde Özel Eğitim.....	9
2.1.2.2. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri	10
2.1.3. Aile.....	12
2.1.3.1. Aile Gereksinimleri	16
2.2. İlgili Araştırmalar.....	19
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	19
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	24
3.YÖNTEM	26
3.1. Araştırma Modeli	26

3.2. Evren ve Örneklem	26
3.3 Veri Toplama Aracı	28
3.3.1. Aile Gereksinim Belirleme Aracı (AGBA).....	28
3.3.2. Kişisel Bilgi Formu	29
3.4 Verilerin Analizi	29
4.BULGULAR VE YORUM.....	30
4.1. Aile Gereksinimlerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi	32
4.2. Aile Gereksinimlerinin Yaş Açısından İncelenmesi	33
4.3. Aile Gereksinimlerinin Çocuk Sayısı Açısından İncelenmesi	35
4.4. Aile Gereksinimlerinin Eğitim Durumu Açısından İncelenmesi	37
4.5. Aile Gereksinimlerinin Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi.....	40
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	44
5.1. Sonuç.....	44
5.1.1. Cinsiyet Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları	44
5.1.2. Yaş Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları	45
5.1.3. Çocuk Sayısı Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları	46
5.1.4. Eğitim Durumu Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları.....	47
5.1.5. Gelir Düzeyi Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları	48
5.2. Öneriler	50
KAYNAKÇA	52
EK-1	65
EK-2	66
EK-3	67
EK-4	68

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1 Velilerin Demografik Özellikleri	27
Tablo 2 AĞBA'dan Elde Edilen Puanların Ortalama Ortanca Standart Sapma Çarpıklık Basıklık Minimum Maximum Değerleri	30
Tablo 3 Cinsiyet Açısından Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	32
Tablo 4 Yaş Açısından Betimsel İstatistik Sonuçları	33
Tablo 5 Yaş Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları	34
Tablo 6 Çocuk Sayısı Açısından Betimsel Sonuçları	35
Tablo 7 Çocuk Sayısı Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları	36
Tablo 8 Eğitim Durumu Açısından Betimsel İstatistik Sonuçları	37
Tablo 9 Eğitim Durumu Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları	38
Tablo 10 Eğitim Durumu Açısından Maddi Gereksinimler Alt Boyutu Tukey Testi Sonuçları	39
Tablo 11 Velilerin Gelir Düzeyi Değişkeni Açısından Betimsel İstatistik Sonuçları	40
Tablo 12 Velilerin Gelir Düzeyi Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları.....	41
Tablo 13 Velilerin Gelir Düzeyi Açısından Maddi Gereksinimler Ve Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak Alt Boyutları Tukey Testi Sonuçları	42

KISALTMALAR

- AGBA** : Aile Gereksinim Belirleme Aracı
ÖERM : Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın varsayımları ve araştırmada geçen tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Son zamanlarda dünyada başlayan değişimler kuşkusuz ki yaşamın her alanında olduğu gibi eğitim bilimleri alanında da kendini göstermektedir. Eğitim hizmetleri öğretmen öğrenci arasındaki etkileşimden sıyrılmış, üçüncü olarak aile de eğitim sürecinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Gelişmiş bütün toplumlarda ailenin eğitime katılması eğitim sürecinin başarılı olarak sonuçlandırılması için ön koşul olarak görülmektedir. Özellikle erken çocukluk eğitimi ve özel eğitim alanlarında nitelikli bir eğitim için profesyonellerin yanında aileler de eğitim sürecine aktif olarak katılmalıdır.

Ailelerin eğitim sürecini içselleştirmeleri ve duygusal olarak kabul etmeleri için birden fazla ön koşul bulunmaktadır. Bu ön koşulların belki de en önemlisi, eğitim sürecinde ailenin gereksinim duyduğu alanların belirlenmesi ve bu alanlarda desteklenmesidir. Gereksinimleri karşılanmayan ailelerde stres, kaygı, duygusal zorlanmalar ve nihayetinde depresyon kaçınılmaz olarak kendini göstermektedir. Dolayısıyla bu kadar olumsuzluk içinde ailelerin eğitim sürecine katılmaları beklenmemelidir. Aile, yaşanan olumsuz durum ve duygulara rağmen çocuklarının eğitim faaliyetlerine katılsalar dahi eğitim sürecinde herhangi bir verimlilikten söz etmek neredeyse mümkün değildir.

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan ailelerin gereksinimleri farklılaştıkça görev ve sorumlulukları da artmaktadır. Bu görev ve sorumluluklar altında ki anne babalar daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır. Ailelere sunulacak destek hizmetlerinin belirlenmesi öncelikli olarak aile gereksinimlerinin saptanmasına bağlıdır. Bu araştırma ve benzeri çalışmalar ailelerin gereksinimlerini belirlemeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ailelerin çocukları hakkında bilgi sahibi olmaları çocukların aldığı eğitimi olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

Eğitim s¼recinde zamanla çocukların ihtiyaçlarının değişmesi veya ihtiyaçların toplumlar arasında farklılık g¼stermesi, okul ¼ncesi d¼nemdeki çocukların ihtiyaçlarının da kendine ¼zg¼ boyutları olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. G¼rkan (2009)’a g¼re, ¼lkemizde genel olarak okul ¼ncesi d¼nem ile erken çocukluk d¼nemi aynı anlamda kullanılır. 0/72 aylık ¼đrencilerin eğitim basamaklarını oluşturan okul ¼ncesi eğitim, erken çocukluk eğitimi olarak da kabul g¼rmektedir. Bu kabul g¼rmede bilimsel ¼nceliklerin yanında Milli Eğitim Bakanlığı’nın politikaları da etkili olmaktadır (Akt. G¼ven ve Azkeskin, 2010). Erken ocukluk d¼neminde alınan okul ¼ncesi eğitimin ¼đrenci, veliler ve toplum açısından birçok faydasının bulunduğu yadsınamaz bir gerçektir. Okul ¼ncesi eğitim Oktay (2002)’a g¼re, ¼đrencinin sosyalleşmesinde ¼nemli basamaklardan birisidir ve bu eğitim ¼đrencinin yaşına uygun, bireysel farklılıkları kapsayacak, ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uygulanmalıdır. Ayrıca nitelikli bir okul ¼ncesi eğitimin ¼đrenciler ¼zerinde kendine g¼ven duyma, yeteneklerin farkına varma, temel eğitime başarılı bir geçiş ve başarıyı devam ettirme gibi faydaları olduğu bilinmektedir (Tuğrul, 2006).

T¼rkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 42. Maddesine g¼re “Kimse eğitim ¼đrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” Bu maddenin gereği olarak normal gelişim dışında kalan, ¼zel gereksinimleri olan çocukların da eğitim s¼recine d¼hil edilmesi yasal olarak zorunlu olmasının yanı sıra bireyin gelişimi için ¼nem taşımaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ¼zel Eğitim Hizmetleri Y¼netmeliđi, ¼zel eğitim gerektiren bireyi “eşitli nedenlerle bireysel ¼zellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına g¼re beklenen d¼zeyden anlamlı farklılık g¼steren birey” şeklinde tanımlamıştır. ¼zel eğitim gerektiren çocukların ¼zellikleri birbirinden farklıdır. ¼lkemizde bu farklılıklar g¼z ¼n¼ne alınarak yetersizlikler Milli Eğitim Bakanlığı ¼zel Eğitim Hizmetleri Y¼netmeliđi’nde on iki başlıkta sınıflandırılmıştır. Bu başlıklar; g¼rme yetersizliği, ortopedik yetersizlik, zihin yetersizliği, sinir sistemi zedelenmesi ile ortaya çıkan yetersizlik, dil ve konuşma g¼l¼đ¼, birden fazla alanda yetersizlik, duygusal ve davranış bozukluğu, otizm, sosyal uyum g¼l¼đ¼, s¼ređen hastalık, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ¼st¼n yetenek ve işitme yetersizliği olarak belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2006).

Yetersizlik t¼rleri birbirinden farklı olduğu gibi bu yetersizlik t¼rleri için aile gereksinimleri de değişmekte ve farklılaşmaktadır (Cavkaytar, 2010). Bu değişim ve farklılaşma çocukların eğitim aldıkları kurum tiplerinde de g¼r¼lmektedir. ¼zel

gereksinimli çocuklar için ülkemizde eğitim hizmetleri; özel ve resmi özel eğitim okullarında, ilkokullarda, mesleki eğitim merkezlerinde, yüksek öğretim kurumlarında, uygulama ve araştırma birimlerinde ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde (ÖERM) verilmektedir (MEB, 2006).

Bütün toplumlarda çocuğun özellikle yaşamın ilk yıllarında ihtiyaçları ve bakımları aileler tarafından karşılanır. 21. Yüzyıla geldiğimizde ise çocuğun biyolojik anne ve babasının her zaman çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenmediği için ailesi olarak tanımlanmayabilir. Son zamanlarda dünyada yapılan araştırmalar göstermektedir ki çocuğun biyolojik anne babalarından çok ona bakım veren kişiler aile olarak tanımlanmaktadır (Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007). Webber ve Scheuermann (2008)'a göre evlenip aile kurumunu oluşturan eşler çocuk sahibi olmak isteyeceklerdir. Çocuk sahibi olacaklarını öğrendikleri an çiftler için ister ilk çocuk olsun ister ikinci veya üçüncü sayı fark etmeksizin çok özel bir andır. Ancak dünyaya gelecek olan çocuğun hastalıklı veya farklı olabileceğini düşünmezler. Bunun yanında Hallahan ve Kauffman (1991)'a göre özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin doğumdan itibaren, çocuklarının bu durumuna alışmak, sık sık hastaneye gitmek, doktor, terapist, eğitimci vb. farklı kişilerle etkileşimde bulunmak gibi durumlara da uyum sağlamak zorunda oldukları bir gerçektir.

Çocuğun özel eğitim gerektiren birey olması durumunda ise aileler farklı türde eğitim kurumlarına ve yaklaşımlarına ihtiyaç duymaktadırlar (Cavkaytar, 2010). Sucuoğlu (1997), özel eğitim gerektiren çocuğa sahip olan ailelerin görev ve sorumluluklarının normal gelişim gösteren çocuk ailelerine göre farklılaştığını ve zorlaştığını belirtmiştir. Özel eğitim gerektiren bir bireye sahip olan ailelerde görülen duygusal yıpranma, çocuğun engel durumuna ilişkin yetersiz bilgilendirme, başkalarına çocuğunun durumunu açıklayamama, çocuğun iyileştirilmesi ve eğitilmesi konusunda yeterli uzman desteği alamamak ve bu süreçte yaşanan maddi zorluklar ailenin sağlıklı işleyişine darbe vurmaktadır (Ahmetoğlu ve Aral, 2005). Bunun yanında engelli çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte ailede daha fazla stres meydana gelmektedir. Bu ek streslere bağlı olarak ailenin hem aile içi hem de aile dışı ilişkilerinde zedelenmeler, ekonomik durumunda bozulmalar, yaşadıkları kaygı ve depresyon düzeylerinde ise artış meydana gelmektedir (Zetlin, 1986. Akt. Öztürk, 2011).

Özel eğitim gerektiren bireylere verilecek olan hizmetlerin amacına ulaşabilmesi için öncelikle ailelerin gereksinimlerinin karşılanması, aile işlevlerinin belirlenmesi, aile içi dengelerin kurulması, ailenin sahip olduğu birincil ve ikincil kaynakların incelenmesi ve tüm bunların birden fazla bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekmektedir. (Kaner, 2004. Akt. Şanlı, 2012). Ailelerin yetersizliği olan çocuklarının problemlerinin çözülmesi ve daha etkili ve nitelikli eğitim alabilmesi için bunu yanı sıra yetersizliğin ortaya çıkarttığı aile içi yaşanan sorunların ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak desteklere ulaşabilmeleri önem taşımaktadır (Sucuoğlu, 2009).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimlerinin “cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu ve gelir düzeyi” değişkenleri açısından incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde sayıları her geçen gün artan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarını karşılaması, bu kurumlara devam eden okul öncesi dönemde çocuğu bulunan aileler açısından önemlidir. İlgili alan yazın incelendiğinde anne babaların bu kurumlarda eğitim sürecine dâhil edilmesi ve gereksinimlerinin karşılanması adına yapılan araştırmalar oldukça azdır. Bu bakımdan çalışmanın hem kuramsal hem de uygulama açısından önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca bu çalışma destek eğitim sürecinde anne babaların gereksinimlerinin belirlenmesi ve giderilmesi bakımından önem arz etmektedir. Ailelerin çocuklarının eğitimine aktif şekilde katılmalarında engel oluşturan karşılanmayan gereksinimlerin yerinde ve zamanında karşılanması ile birlikte uzmanlar ile ailelerin işbirliğini de kolaylaştıracaktır.

Çalışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden okul öncesi dönemde çocuğu bulunan aileler kendi gereksinimlerini tam anlamıyla karşılayan eğitim kurumları seçebilecektir. Böylelikle ailelerin de eğitim sürecine dahil olduğu başarılı bir süreç sürdürülebilir. Bunun yanında çocuklarını henüz herhangi bir eğitim kurumundan faydalanmayan ailelere kurum seçiminde rehberlik yapmak için önemlidir.

1.4. Problem Cümlesi

“Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenleri açısından farklılık göstermekte midir?” cümlesi araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.5. Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesine bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri cinsiyet değişkeni açısından farklılık göstermekte midir?
2. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri yaş değişkeni açısından farklılık göstermekte midir?
3. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri çocuk sayısı değişkeni açısından farklılık göstermekte midir?
4. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri eğitim durumu değişkeni açısından farklılık göstermekte midir?
5. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri gelir düzeyi değişkeni açısından farklılık göstermekte midir?

1.6. Araştırmanın Sayıtlısı

Araştırmaya sadece çalışmaya gönüllü olarak katılan anne babalar dâhil edilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların ölçme aracındaki sorulara doğru ve samimi bir şekilde yanıt verdikleri öngörülmüştür.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu çalışmanın verileri 2018/2019 Eğitim Öğretim Yılında toplanılarak zaman sınırlamasına gidilmiştir.
2. Bu çalışma sadece Malatya ili merkez Battalgazi ilçesi sınırlarında bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleriyle sınırlandırılmıştır.
3. Bu çalışmanın katılımcıları destek eğitim sürecinde okul öncesi dönemde çocuğu bulunan aileler ile sınırlandırılmıştır.
4. Bu çalışma kullanılan ölçme aracının içerdiği maddeler ile sınırlandırılmıştır.
5. Bu çalışmada, ölçme aracında yer alan maddelerden anne ve babalar için ilişki değişkenleri cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu ve gelir düzeyi olarak sınırlandırılmıştır.

1.8. Tanımlar

Okul Öncesi Dönem: 0-6 yaş arası çocukların bilişsel gelişim, dil gelişim, psiko-motor gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve öz bakım becerilerinin büyük oranda tamamlandığı eğitsel dönemdir.

Özel Eğitim: “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir”. (MEB, 2006)

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi: 0-6 yaş aralığındaki çocukların Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nce belirlenen özel eğitim gereksinimlerine göre destek eğitim programı uygulanan özel özel eğitim kurumlarıdır.

Aile: Çocukların dünyaya geldikleri ilk andan itibaren eğitim ve gelişiminden sorumlu olan bireylerdir.

Aile Gereksinimi: Aile gereksinimi, ailenin başarılı olması ve sunulan eğitsel hizmetlere katılması amacıyla belirlenen ailenin işleyişi, maddi gereksinimler, bilgi gereksinimi, çocuğumun durumunu diğerlerine açıklamak, toplumsal servisler ve destek gereksinimi başlıklarında toplanan eğitim sürecindeki ihtiyaçlarının tümünü ifade etmektedir.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kuramsal bilgilerine ve araştırma konusuyla ilgili yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Bilgiler

2.1.1. Okul Öncesi Eğitim

İlgili alan yazın incelendiğinde okul öncesi eğitimin birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Oğuzkan ve Oral (1997)'a göre okul öncesi eğitim; “Doğumdan, ilkokulun başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan; bu yaş çocuklarının bireysel özelliklerine ve gelişimsel düzeylerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan; onların tüm gelişmelerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda, en iyi biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir.”

Aral, Kandır ve Yaşar (2000) okul öncesi eğitimi “Örgün eğitimin bir parçası olan okul öncesi eğitim, çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli roller oynayan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitimle kişiliğin şekilendiği gelişim ve eğitim süreci” olarak tanımlamaktadır.

Yılmaz (2003) okul öncesi eğitimi, “0–72 aylık çocukların, tüm gelişimlerini, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren; duygularının gelişimini ve algılama gücünü artırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren; kendini ifade etme ve öz denetim becerilerini kazanmasını sağlayan, planlı bir eğitim süreci” olarak tarif etmektedir. Tuğrul (2006) ise okul öncesi eğitimi; ” 0–6 yaşlar arasında çocuğun çok boyutlu gelişimini destekleyerek, yaşam boyu devam edecek öğrenme sürecinin temellerinin atıldığı, planlı bir eğitim süreci olarak” tanımlamaktadır.

Ülkemizde uygulanmakta olan Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı (2016) okul öncesi eğitimi “Doğumdan zorunlu eğitim yaşına kadar olan sürede, çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önüne alınarak fiziksel, duygusal, dil, sosyal ve zihinsel yönden gelişimlerinin zengin çevre uyarıcılarıyla desteklendiği,

yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, ebeveyn ve eğitimcilerin etkin olduğu sistemli eğitim sürecidir” şeklinde tanımlamıştır.

Poyraz (2003)’e göre çocuk eğitimde ilk yılların önemi büyüktür. Okul öncesi dönemde çocuğun yetenek ve becerilerini geliştirmek ve sistemli bir eğitim alması hayatidir. Fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişmelerin en hızlı şekilde yaşandığı bu dönemde, çocukların yeterli ve nitelikli uyarıcılarla karşı karşıya gelmelerinin ve uygun düzenlenmiş ortamlarda eğitim almalarının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Okul öncesi eğitim çocuğun eğitim hayatının ilk basamağıdır. Çocuğun bilişsel, duygusal, soysal, fiziki tüm gelişim alanlarının desteklendiği bu dönem temel bilgi ve becerilerin de kazanıldığı dönemdir. Bu nedenle bu dönemde okul öncesi eğitime katılım önemle vurgulanmaktadır (Yavuzer, 2006).

Okul öncesi dönem, gelişim ve öğrenmenin en hızlı gerçekleştiği dönemdir ve bu dönemde kazanılan yaşantılar bir sonraki eğitim kademesine temel oluşturur. Gelişim alanlarının büyük çoğunluğu ilk altı yılda tamamlandığından okul öncesi dönemde gelişim alanlarının desteklenmemesi veya önemsenmemesi durumunda ileriki yıllarda büyük problemlerin ortaya çıkacağı bilinmektedir (Kartal, 2007). Okul öncesi dönem, çocuğun fiziksel gelişimin en hızlı olduğu, kişilik ve cinsiyet duygusunun geliştiği, aile ve çevre algısının şekillendiği dönemdir. Okul öncesi dönemde çocuğun becerileri arttıkça kendine duyduğu güveni de artar ve daha çok şey sormaya başlar ve yapmaya çalışır (Uyanık ve Kandır, 2010). Okul öncesi eğitimini başarıyla tamamlayan çocuklar ilkokula başlarken, okul öncesi eğitim almamış akranlarından daha kolay uyum sağlamaktadır. Okul öncesi dönemde alınan eğitim sayesinde özel eğitime muhtaç çocukların erken teşhis edilmeleri mümkün olmaktadır (Koçyiğit, 2012).

2.1.2. Özel Eğitim

Eğitimin tüm alanlarında olduğu gibi özel eğitim alanında da birden fazla özel eğitim tanımı bulunmaktadır. Eripek (2003), özel eğitimi “Farklı eğitim gereksinimleri bulunan ve bireysel olarak planlanmış eğitim programlarını gerekli kılan çocuklara yönelik verilen eğitimidir” şeklinde tanımlamıştır. Ataman’a (2009) göre özel eğitim, “çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, özel gereksinimli bireyi kendine yeterli hale getirerek

topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir.”

Canöz (2011) özel eğitimi, “Ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünü” olarak tanımlar.

Güven ve Korkmaz (2014) ise özel eğitimi, “Bireyin okul ortamı ve sosyal ortamda olabilecek en üst düzeyde kendi kendine yetebilmesini ve başarılı olmasını ve koşullar sağlandığında normal sınıf ortamlarında eğitim almasını sağlamayı amaç edinen ve özel gereksinimleri olan bireylerin bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmesine ilişkin uygulamalar” şeklinde tanımlamıştır.

Özel eğitim tanımlarının farklılaştığı gibi özel eğitim alınan kurum tipleri de farklılaşmaktadır. Ülkemizde özel gereksinimi olan bireyler Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı resmi ve özel kurumlarda eğitimlerine devam etmektedir (MEB, 2006).

2.1.2.1. Okul Öncesi Dönemde Özel Eğitim

Özürümler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005), incelendiğinde çocuk kavramı 0-18 yaş arası bireyleri tanımlandığı görülmektedir. Bu durum özel eğitimde erken müdahale kavramının doğmasına yol açmıştır.

Alan yazın incelendiğinde okul öncesi dönemde özel eğitimin birden fazla tanımı olduğu görülmektedir. Garcia (1997)’a göre erken çocuklukta özel eğitim küçük çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyen, bireysel farklarını önemseyen eğitimidir. Bir başka tanımda ise “Erken özel eğitim hizmetleri gelişim geriliği olan ya da risk altında bulunan çocuklara ve ailelerine sağlanan eğitim hizmetleridir.” (Wolery, 1993. Akt. Birkan, 2002). Diken (2012)’e göre ise erken özel eğitim “Çocuğun ve ailenin içinde bulunduğu durumun olumsuz etkilerini minimum düzeye indirmek ve çocuğun sağlıklı gelişimini ve ailenin gereksinimlerini maksimum düzeyde desteklemek üzere çocuğun ve ailenin içinde bulunduğu durumu anlama, değerlendirme ve uygun hizmetler sunma süreci”, olarak tanımlanmaktadır.

Gelişim geriliği olan veya riski taşıyan çocukların tam kapasitelerine ulaşmaları için eğitimlerine elden geldiğince erken başlanmalıdır (Peterson, 1987). Özel eğitim sürecine erkenden başlayan çocuğun özel eğitimden faydalanacağı süre uzayacağından, eğitimden beklenen başarıya ulaşma şansı da yükselecektir (Bricker, 2001). Özel eğitim gerektiren bireylerde tanı ne kadar erken konulursa, çocuk eğitim süreci içine ne kadar erken dâhil olursa, içinde yer aldığı olumsuz durumu en az hasar ile aşmakta ya da bu olumsuz durumdan kurtulma şansı da o kadar yüksek olmaktadır (Xu ve Filler, 2005).

Yaşamın ilk yıllarında ulaşılan eğitimin normal gelişim gösteren çocuklar için gelecek yıllara temel oluşturduğu ve tüm gelişim alanlarını desteklediği ortadayken, gelişim yetersizliği veya riski bulunan küçük çocuklarda bu eğitimin önemi daha da büyüktür (Sabuncuoğlu ve Diken, 2010). Özel gereksinimi olan çocuklar için verilen bu eğitim çocuğun yaşam standartlarının yükseltilmesine, var olan potansiyelini en üst seviyelere çıkarmaya ve tüm gelişim alanlarının desteklenmesine yardımcı olmaktadır (Dunlap, 2009).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ülkemizde 0-6 yaş arasındaki çocuklara sunulan özel eğitim hizmetleri; 0-36 ay arasını kapsayan Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı ve 37-78 ay arasını kapsayan Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı kapsamlarında uygulanmaktadır. Her iki program da ilerlemecilik felsefesi temelinde tasarlanmıştır.

2.1.2.2. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri

Milli Eğitim Bakanlığı (2012), özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerini, “Özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda destek eğitimine ihtiyacı olduğu belirlenen engelli bireylere destek eğitimi hizmeti veren özel öğretim kurumu” şeklinde tanımlamaktadır.

Özel gereksinimi olan bireyler için verilen eğitim hizmetleri son yıllarda hem resmi hem de özel eğitim kurumlarının açılmasıyla yaygınlaşmıştır. Özel eğitim ve rehabilitasyon programları uygulayan resmi ve özel kurumlar ister Milli Eğitim Bakanlığı’na ister Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olsun verilen hizmetlerin temelde aynı olduğu görülmektedir (Sarı, 2005).

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sürdürülen eğitim hizmetleri özel gereksinimi olan çocukların bireysel özellikleri ve farklılıklarına göre bireyselleştirilmiş eğitim programları, grup eğitim programları ve aile eğitimleri şeklinde sürdürülmektedir (Howard, 2000). Tüm öğrenciler için bireye özgü eğitim planlaması yapıp, her ayın sonunda aldıkları eğitim neticesinde sergiledikleri performans kayıtları tutulur. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden faydalanma süresi bir yıldır. Bireyler bir yıllık eğitim sonunda ihtiyaç duyulması halinde yeniden Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine giderek bireyin gelişim durumu göz önünde bulundurularak yeni bir eğitim modülü hazırlanır (Hocalar, 2018). Son zamanlara kadar özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çocuk merkezli eğitim verilirken, değişen ve gelişen bilimsel veriler doğrultusunda aile eğitimleri de bu kurumların vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir (Yoldaş, 2008).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği (2012) incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

- Engelli bireylerin Bakanlıkça belirlenmiş destek eğitim programları ile özel yöntem, personel, araç ve gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda hayata hazırlanmasını,
- Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kurabilen, iş birliği içinde çalışabilen ve çevresine uyum sağlayabilen üretici bireyler olarak yetişmelerini,
- Dil ve konuşma güçlüğü ile zihinsel, fiziksel, duyuşal, sosyal, duygusal ve davranış problemleri olan engelli bireylerin engellilik hâlinin ortadan kaldırılmasını ya da etkilerinin en az seviyeye indirilerek yeteneklerinin en üst seviyeye çıkarılması ve topluma uyumlarının sağlanması, temel öz bakım becerilerinin ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini, sağlamak için destek eğitimi çalışmaları yapmaktır.

2.1.3. Aile

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası'nın 41. Maddesinde “Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ifadesi yer almaktadır. İlgili alan yazını incelendiğinde birbirinden farklı aile tanımlarına ulaşmak mümkündür (Evcimen, 1996).

Özkalp (1987), “Ailenin bilinen en temel tanımı birbirine kan bağı ile bağlı bireylerin oluşturdukları bir gruptur şeklinde yapılabilir (Akt. Sağıroğlu, 2006). Sayın (1990) aileyi, biyolojik ilişkiler sonucu genlerini gelecek kuşaklara aktaran, sosyalleşme sürecinin ilk adımlarının atıldığı, ikili ilişkilerin bir takım kurallar dahilinde sürdürürlüğü, hukuksal, ekonomik, psikolojik, sosyolojik açıları bulunan, toplumsal bir kurum olarak tanımlamaktadır.

Bir başka tanımda ise aile, kan bağıyla birbirine bağlanmış olan ve yetişkinlerin çocukların bakım ve yetiştirilmesinden sorumlu olduğu küçük insan gruplarıdır (Giddens, 2000). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu aileyi “Evlilik, kan bağı ve yasal yollarla birbirine bağlı, karşılıklı hak ve hükümlerle bir arada yaşayan insan topluluğu” olarak tanımlamaktadır (TÜİK, 2006). Güzel (2009)'a göre ise aile; “Anne, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalığından meydana gelmiş, ekonomik ve sosyal bir kurumdur”.

Çakıcı (2006), aileyi üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim açısından sosyal bir birim; toplumsal ve maddi yönden bir topluluk; toplumsal hayatın ana unsurlarından biri olarak bir örgüt; üyelerin gereksinimlerinin tedariki açısından belirli kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak görülebilir. Cavkaytar, Ardıç ve Aksoy (2014) aileyi çocuklar için gelişim dönemlerinde büyük sorumluluklar altına giren kurum olarak tanımlamışlardır.

Aile kurumu üzerine yapılan tanımların çeşitliliğini arttırmak mümkün olup, aile üzerine yapılan tanımlar incelendiğinde hepsi birbirinden farklı gibi görünseler de bütün tanımlarda ortak olan, ailenin toplumun temelini oluşturduğu, kuruluş amaçlarının aynı olduğu gerçeğidir.

Aile üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde aile tiplerini belirlenmesinde ve sınıflandırılmasında çeşitli ölçütlerden yararlanıldığı görülmektedir. Bu ölçütler (Erol, 1992; Çakıcı, 2006; Bowe, 2008; Oğultürk, 2012; Ludlow, Skelly ve Rohleder, 2012; Cavkaytar, 2014; Tutuk, 2018);

- Hanede yaşayan kişi sayısına göre aile tipleri: Geniş Aile, Çekirdek Aile, Geçiş Ailesi ve Parçalanmış-Eksik Aile.
- Otorite ve işleve göre aile tipleri: Anaerkil Aile, Ataerkil Aile.
- Evlenme biçimlerine göre aile tipleri: Tek Eşle Evlilik (Monogami), Çok Eşle Evlilik (Poligami).
- Yerleşim birimlerine göre aile tipleri: Köy-kırsal Kesim Ailesi, Kent Ailesi, Gecekondu Ailesi.
- Aile işlevine yerine getirme durumuna göre aile türleri: Sağlıklı (işlevini yerine getiren) Aile, Sağlıksız (işlevini yerine getiremeyen) Aile

Hangi aile tipine dahil olursa olsunlar bütün anne babalar çocuklarının fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal açılardan gelişimini etkileyen ve yönlendiren öncelikli kişilerdir (Öztürk, 2011), ve çocukların eğitiminde ailenin etkisi tüm çevreler tarafından kabul görmüş bir gerçektir (Ersoy ve Şahin, 1999).

Yeni bir aile kurmak için bir araya gelen çiftler doğal olarak çocuk sahibi olmak isteyeceklerdir. Kadın olan eşin hamile kaldığını öğrenmesiyle birlikte çiftlerin hayatları değişmeye başlar. Anne ve babalar dünyaya getirecekleri bebekleri için kötü duygu ve düşüncelere girmezler (Ahmetoğlu ve Aral, 2005).

Yapılan araştırmalar engelli bir çocuğa sahip olan veya engelli bir çocuk dünyaya getirecek olan ailelerin yaşadığı duyguları betimlemeye çalışmışlardır. Özşenol ve diğerleri (2003), ailelerin engelli çocuk sahibi olacaklarını öğrendikleri an şok ve çaresizlik yaşadıkları belirtmişlerdir. Özel gereksinimi olan bir bebeğin dünyaya gelmesiyle veya daha sonra ortaya çıkan bir yetersizlikten etkilenmesiyle ailenin duygularında ve hayallerinde bir yıkım meydana gelmektedir (Varol, 2006). Köksal ve Kabasakal (2014)'a göre engelli bir çocuğun dünyaya geleceğini öğrenen ailelerde, yaşanan olumlu duyguların yerini şok ve keder almaktadır. Doğacak olan bebeğin engelli olduğunun öğrenilmesi veya doğumdan sonra engelinin teşhis edilmesi ailelerde karmaşık duyguların yaşanmasına sebep olur (Yıldırım ve Arslan, 2016).

Özel gereksinimli bir çocuğun hayata gözlerini açmasıyla birlikte ailelerin yaşadığı duygular ve sergiledikleri tepkileri açıklamaya çalışan birçok model bulunmaktadır. Bunlardan en çok kabul gören model ise aşama modelidir. Aşama modeli aileye katılacak olan bireyin özel gereksinimli olduğunun öğrenilmesiyle birlikte şok duygusuyla başlayan, inkâr, depresyon, suçluluk, kızgınlık, utanma, pazarlık etme, kabul ve uyum sağlama evreleri ile sonuçlanan bir modeldir (Aydoğan, 1999; O'Shea ve diğ., 2001; Güngör, 2008; Özdemir, 2010; Cavkaytar, 2010; Öztürk, 2011; Canpolat, 2012).

Şok; genel anlamıyla ailenin özel gereksinimli bir çocuğu olacağını öğrendiği anda başlayan aşamadır. Bu aşamada ailenin doğacak olan bebeğe karşı duyduğu bütün olumlu duyguların tersine dönmesine neden olur. Aileler üzüntü ve çaresizlik yaşarlar (Darıca, 2000; Turan, 2009; Yavuz ve Coşkun, 2014).

İnkâr veya reddetme; bu süreçte aileler özel gereksinimli bir birey dünyaya getireceklerine inanmazlar. Kesin tanı konmuş olmasına rağmen, konulan teşhisin yanlış olduğu yönünde bir beklentiye girerler ve durumun aksini belirtecek uzman arayışında olabilirler. İçinde buldukları durumu yadsırlar. Aileler ve alanda çalışan profesyoneller için en zor aşamanın inkâr olduğu bilinmektedir. İnkâr süreci ne kadar uzarsa çocuğa tam anlamıyla yardımcı olma olasılığı da azalır. (Özen, 1999; Ataman, 2003; Lüle, 2008; Güngör, 2008).

Çocuğunun özel gereksinimli olduğunu öğrenmesiyle anne babalar derin bir öfke duyarlar. Bu öfke eşler arasında olabileceği gibi bazı durumlarda da çocuğun bizzat kendisine öfke duyulmaktadır. Bu öfkenin içselleştirilmesi ise depresyona yol açmaktadır. Ailelerin engelli bir çocuğa sahip olmasıyla birlikte zaruri bir depresyon yaşamaktadırlar (Aydoğan ve Darıca, 2000; Sağiroğlu, 2006; Öztürk, 2011; Şanlı, 2012; Toker, 2016).

Çocuğa tanı koyulduktan anne babaların geçirdiği evrelerden biri de suçluluk evresidir. Anne babalar çocuğun engelli olarak dünyaya gelmesini kendi suçları olarak görürler. Eskiden yaptıkları bir suçun cezasının bu yolla ödeyeceklerine inanırlar. Geçmişte kalan yaşantılarını sorgulamaya başlarlar. Bu evrede anne babaların suçluluk duyması doğal olarak görünse de bu evrenin sağlıklı bir şekilde atlatılmaması aile bireylerinde duygu ve kaygı bozuklukları meydana getirebilir (Kroth ve Edge 1985;

Dunst, Johanson, Trivette, ve Hamby, 1991; Cavkaytar, 2010; Yavuz ve Coşkun, 2014).

Anne babalar bu duyguları yaşarken engellilik durumunun neden kendi başlarına geldiğini sorgulamaya çalışırlar. Önceleri kendilerinde kusur arayan anne babalar daha sonra doğum sırasında doktorların yaptığı bir hatadan kaynaklandığını düşünerek kızgınlıklarını doktorlara yöneltebilirler. Hatta bazı durumlarda kızgınlığın çocuğa yöneltildiği de görülebilir. Kızgınlık evresinin abartılmasına bağlı olarak bazı anne babalar çocuklarının ölmesini isteme, çocuktan kurtulmak isteme gibi olumsuz duygular yaşarlar. Ancak bu düşünceler karşısında çok büyük suçluluk hissedip çocuğa aşırı ilgi gösterme davranışı sergileyebilirler (Selingman ve Darling, 2007; Cavkaytar, Batu, Çetin, 2008; Karadağ, 2009).

Anne babalar çocuklarını kendilerinden bir parça gibi gördükleri için, konu özel gereksinimi olan çocukların sosyal hayata karışması olduğunda utanma duygusu yaşarlar. Çocuklarını ve kendilerini soyutlayıp ev yaşantısına bağlanabilirler. Sosyal hayat içerisinde, aile dışı ilişkilerde çocuklarından dolayı diğer insanların kendilerine acıyarak baktıklarını hissederler (Aydoğan ve Darıca, 2000; Sağıroğlu, 2006; Çapa, 2009; Öztürk, 2011).

Pazarlık etme sürecinde anne babalar çocukları için konulmuş tanıyı yavaş yavaş kabul etmeye başlarlar. Çok az olarak görülmesine rağmen aileler tanrı, eğitimci, doktor veya bilim insanlarıyla çocuklarının normale dönmesi adına pazarlık edebilirler (Acar, 2014).

Kabul ve uyum sağlama evresinde anne babalar yaşadıkları yoğun ve karmaşık duygulardan artık sıyrılmak üzeredirler. Bu evrede çocuğunun engelini ortadan kaldıracabilecek uzman, doktor ve eğitimci arayışına girerler. Anne babalar üyesi oldukları topluma uyum sağlama konusunda adımlar atmaya başlar. Ev dışında vakit geçirmeye isteklidirler. Çocuğunun engeli hakkında tartışma ve bilgi toplamadan çekinmezler. Artık çocuklarını olumlu ve olumsuz tüm yönleriyle olduğu gibi kabul etmeye başlamışlardır (Ataman, 2003; Güngör, 2008; Cavkaytar, 2010).

Bütün anne babaların bu süreçte geride bıraktığı evreler birbirleriyle aynı değildir. Bazı anne babalar her ne olursa olsun çocuklarında bulunan özel gereksinimleri fark ve kabul etmezler. Kimi anne babalar ise her bir evreyi tam anlamıyla yaşarlar (Wehman, 2006).

Çocuğunun engelini veya yetersizliğini kabul eden anne babalar bu durumun üstesinden gelmek için, çocuklarının sahip olduğu engel veya yetersizliği en aza indirmek için uzman desteği almaya çalışırlar. Engelli bir çocuğa sahip olan aileleri normal gelişim gösteren bir çocuğa sahip olan ailelere oranla daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğu bilinmektedir (Hughes, Valle-Reistra ve Arguelles, 2008; Üstüner, 2009).

Yaptıkları araştırmalar ve aldıkları tavsiyeler sonucu çocuklarıyla birlikte zor ve sancılı bir süreç olan erken çocuklukta özel eğitimden faydalanmak için çeşitli eğitim kurumlarına başvururlar. Aileler hangi kurumda eğitim, destek alırsa alsınlar eğitim sürecine birincil olarak katılmaları, sürecin nihai başarısı açısından önemlidir (Gupta ve Singhal, 2005).

Bunun yanı sıra Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018)'nde geçen “ 0-36 aylık özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için erken çocukluk dönemi hizmetleri, ailenin bilgilendirilmesini ve desteklenmesini de içerecek şekilde yürütülür” ifadesine dayanarak ailenin eğitim sürecinin içerisinde yer almaları yasal olarak da zorunludur. Anne babaların özel eğitim sürecine tam anlamıyla uyum sağlaması, kabullenmesi, içselleştirmesi ve bu sürecin başarılı olarak yürütülmesi için öncelikli koşul ailelerin gereksinimlerinin karşılanmasıdır (Cunningham, 1985; Jordan, 1988; Akçamete ve Kargin, 1996; Kuloğlu, 2001; Bilal ve Dağ, 2005; Espe, 2008; Reichman, Corman ve Noonan, 2008; Sucuoğlu, 2009; Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015).

2.1.3.1. Aile Gereksinimleri

Her ailenin, sahip olduğu çocuğun engel türüne, oranına bağlı olarak değişen farklı gereksinimleri vardır ve bu gereksinimler eğitim süreci içinde değişmektedir (Öncül, 2014). En yalın anlamda gereksinim kişinin hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu temel şeylerdir (Gough, 1994). Bailey ve Blasco (1990)'a göre aile gereksinimleri eğitim süreci sonunda istenilen somut başarıya ulaşmak için ve ailenin sunulan eğitsel hizmetlere katılımlarını arttırmak için ailenin istedikleri olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde aile gereksinimleri araştırmacılar tarafından farklı Őekillerde kategorize edildiği görülmektedir. Archaumbault (1957), eğitsel anlamda aile gereksinimlerini algısal gereksinimler ve gerçek gereksinimler olarak ikiye ayırmıştır (Akt. Sağıroğlu, 2006.) Aile gereksinimlerini betimlemeye çalışan bir başka araştırmada ise Dunst, Cooper, Weeldreyer, Snyder, ve Chase (1988), geliştirdikleri Family Needs Scale (Aile İhtiyaçları leği) ile aile gereksinimleri belirlemeyi amaçlamış ve aile gereksinimleri Birincil İhtiyaçlar/Kaynaklar, EĞitim ve EĞlence, İstihdam ve Finans, Ulaşım, Bütçeleme, Sosyal Destekler ve Arkadaşlık olarak yedi faktör altında incelemiştir.

Turnbull ve Trunbull geliştirdikleri Aile Birliği Tercih Envanteri'nde aile gereksinimlerini çocukla alışma, Uzmanlarla İşbirliği, İlerisi İçin Planlar, Ailenin Rahatlaması İçin Destek Bulma ve Kullanma olmak üzere beş grupta toplamışlardır (Sucuoğlu, 1995). Kaner (2003), Aile Destek leği'nin geliştirme çalışmalarında aile gereksinimlerini Sosyal Birliktelik, Bilgi Desteği, Duygusal Destek ve Bakım desteği olarak dört başlık altında bir araya getirmiştir.

Aile gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan bir diğer çalışmada Chiu, Turnbull ve Summers (2013), Family Need Assessment (Aile İhtiyaç Analizi) leğini geliştirip aile gereksinimlerini Engellilikle İlgili Hizmetler, Bakıcı Gereksinimleri, Sosyal Bağlantılar, Umut Etme, Aile Kaynakları, Ekonomik Gereksinimler ve Yeniden Yaratma olmak üzere yedi başlık altında toplamışlardır. Bir başka aile gereksinim belirleme çalışmasında ise Kreutzer ve Marwitz tarafından Family Needs Questionnaire (Aile İhtiyaçları Anketi) geliştirilmiş ve aile gereksinimleri Sağlık Bilgisi, Materyal Desteği, Toplum Destek AĞı, Duygusal Destek, Profesyonel Destek ve Bakım olarak altı alt boyutta incelenmiştir (Siklos ve Kenrs, 2006).

Dünyada ve ülkemizde aile gereksinimlerini belirlemek amacıyla sıklıkla kullanılan lme aracı Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından hazırlanan Family Need Survey (Aile Gereksinim Belirleme Aracı)'dir. Aile Gereksinim Belirleme Aracı (AGBA), iki ana bölmeden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Ailenin İşleyişi, Maddi Gereksinimler, Bilgi Gereksinimi, ocuğunun Durumunu Diğerlerine Açıklamak, Toplumsal Servisler ve Destek Gereksinimi olmak üzere altı alt faktör yer almaktadır. İkinci ana bölümde ise ailelerin gereksinimlerini yazmaları için açık uçlu "Lütfen

ailenizin en temel beş gereksinimini sıralayınız” ifadesinin yer aldığı bölümdür. Aile Gereksinim Belirleme Aracı geçerliliği uluslar arası boyutta kabul görmüş bir ölçektir.

- **Ailenin İşleyişi:** Engelli bir çocuğa sahip ailelerde aile içi dinamiklerin nasıl oluşturulacağı, eğlenme ve dinlenme zaman dilimlerinin belirlenmesi, ailenin gündelik rutinleri olan temizlik, ev işleri gibi gereksinimlerin kimler tarafından karşılanacağı aile işleyişini oluşturan ana unsurlardır (Bailey ve Simeonsson, 1988; Sucuoğlu, 1995; Cavkaytar, Ardıç ve Aksoy, 2014).
- **Maddi Gereksinimler:** Özel gereksinimi olan çocuklara sahip aileler çocuklarının eğitim, bakıcı, sağlık gibi masrafları karşılamak için diğer ailelerden daha fazla harcama yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu harcamalar giyim, beslenme, barınma gibi en temel gereksinimlerden tutun da özel gereksinimli çocuk için yapılacak olan tıbbi malzeme harcamalarından, eğitim harcamalarına bütün harcamalar için geçerlidir (Bailey ve Simeonsson, 1988; Sucuoğlu, 1995; Harris, 2008).
- **Bilgi Gereksinimi:** Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan anne babaların çocuklarına nasıl bir eğitim sağlayacağı, gelişim ve değişimlerini nasıl kontrol edeceği, çocuğunun ve kendisinin sahip olduğu haklara ve hizmetlere nasıl ulaşacağı konusunda bilgi gereksinimi duymaktadırlar. Anne ve babalar çocuklarının durumuyla ilgili en ufak bilgiye dahi ulaşmak isterler. Ayrıca anne babaların engelli çocuklarıyla kuracakları iletişim için de bilgi gereksinimine ihtiyaç duymaktadırlar (Evcimen, 1996; Çetinkaya ve Öz, 2000; Ehrenkrantz, Miller, Vemberg, ve Fox, 2001; Dereli ve Okur, 2008; Sucuoğlu, 2009; Kaytes, Durualp ve Kadan, 2015).
- **Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak:** Anne babaların çocuğun engeli hakkında başkalarıyla iletişim kurması olarak adlandırılabilir. Toplumda meydana gelen değişimler engelli bireylere yönelik bakış açısının da yavaş yavaş değişmeye başlaması sonucunu doğurmuştur. Buna rağmen toplumun büyük bir kısmında özel gereksinimli bireylere karşı önyargılar hala gözlemlenmektedir. Bu duruma bağlı olarak anne babalara özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın nasıl olduğuna dair sorular yöneltilir. Bu sorularla karşı karşıya

kalan aileler en yakınlarından başlayarak çevresindeki insanlara bilgi vermelidirler (Bailey ve Simeonsson, 1988). Özel gereksinimi olan bireyin akrabalarından ve mensup olduğu sosyal çevreden ötekileştirilmemesi veya küçük düşürülmemesi için insanların çocuğun durumunu tam olarak bilmesi gerekir (McConnell, Llewellyn ve Bye, 1997; Turan, 2009; Sucuoğlu, 2009; Karadağ, 2009; Kuloğlu, 2011).

- **Toplumsal Servisler:** Özel gereksinimli çocuğa sahip olan anne babalar diğer engelli çocukları aileleriyle etkileşimde bulunma, uzmanlardan kurumsal olarak faydalanma, komşu ve akrabaların desteklerinden yararlanma ve bazı durumlarda din adamlarından yardım alma gibi gereksinimler duyarlar. Anne babaların bu gereksinimleri bilmesinin yanında bu hizmetlere nasıl ulaşacaklarını bilmeleri de önemlidir (Bailey ve Simeonsson, 1988; Sucuoğlu, 1995; Primer ve Brown, 1995; Şanlı, 2012).
- **Destek Gereksinimi:** Aileler özel eğitim sürecinin farklı basamaklarında farklı tepkiler verebilirler. Sosyal çevreye adapte olmakta sorunlar yaşayabilirler. Bu sebepten ötürü anne babaların kendileri için bir destek sistemi inşa etmeleri gerekmektedir. Ancak bu her koşul altında gerçekleşmeyebilir (Sağiroğlu, 2006). Anne babalar hem kendileri için hem de çocukları için nasıl bir süreç izlemeleri gerektiğini bilmek isterler. Bu konuda uzman desteğine gereksinim duyarlar (Bailey ve Simeonsson, 1988).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Barantota (2016), işitme ve zihinsel yetersizliği olan çocuklara sahip Burundili ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla yürüttüğü çalışmada 172 anne ve 172 baba ile çalışmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre annelerin en çok gereksinim duydukları alt faktörler Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak, Maddi Gereksinimler ve Bilgi Gereksinimi olurken, babaların en çok gereksinim duyduğu alt faktörler Maddi Gereksinimler, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ve Bilgi Gereksinimi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca anne babaların cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine göre aile gereksinimlerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

İçyüz (2016) gerçekleştirdiği çalışmasında nitel ve nicel teknikleri bir arada kullanmıştır. Araştırmanın nitel boyutuna 14, nicel boyutuna ise 52 ebeveyn katılımcı olarak seçilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre aile gereksinimleri Bilgilendirme Gereksinimi, Psikolojik Destek Gereksinimi ve Maddi Gereksinimler olarak 3 alt boyutta betimlenmiştir.

Toker (2016), down sendromlu çocuğa sahip annelerin aile gereksinimlerini irdelediği çalışmasına Gaziantep ve İstanbul illerinden araştırmaya katılmada gönüllü 20 down sendromlu çocuğun annesi katılımcı olarak alınmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde annelerin en çok ihtiyaç duyduğu alt boyutun Bilgi Gereksinimi ve çocuğunun tedavi ve eğitim gibi masraflarının karşılanması için Maddi Gereksinim olduğu belirtilmiştir.

Taşdemir (2016), zihinsel engelli çocukların kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorunların ve aile gereksinimlerinin sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi amacıyla taşıyan çalışmasında Ankara'da bulunan 11 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde kaydı bulunan hafif dereceli zihinsel engelli çocuğu bulunan 96 anne baba ile çalışmıştır. Çalışmaya dahil edilen babaların büyük çoğunluğu ilk okul ve orta okul mezunuyken annelerin hemen hemen hepsi ev hanımıdır. Araştırma sonucunda ailelerin yarısından fazlası çocuklarının tedavi, bakım, eğitim ve rehabilitasyonu için Maddi Gereksinim duydukları bulunmuştur.

Kaytez, Durualp ve Kadan (2015) engelli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimlerini incelemek amacıyla yürüttükleri çalışmaya Çankırı Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde kaydı bulunan 200 engelli çocuğun anne ve babasını dahil etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre cinsiyet değişkeni açısından annelerin babalardan daha çok gereksinimleri olduğu ve mezun olunan eğitim kademelerine göre ailelerin gereksinimlerinin farklılaştığı görülmüştür.

Uslucan (2015) çocukların otizm spektrum bozukluğu seviyesi ile anne babaların stres ve gereksinim seviyelerinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada otizm spektrum bozukluğu tanısı konulan çocuklara sahip 37 anne ve 38 baba toplam 75 ebeveyn ile çalışmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde anne babaların cinsiyetine göre aile gereksinimlerinde herhangi bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Birsin (2012) engelli çocukların ailesine sağlanan hemşirelik hizmetlerinin aile gereksinimini karşılama seviyesine etkisinin incelenmesi amacıyla yürüttüğü çalışmada Gaziantep Sosyal Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezinin Evde Bakım Hizmetleri biriminde kayıtlı bulunan 0-18 yaş arası 30 çocuk ve ailesi ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda annelerin yaş değişkenine göre Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklama, Toplumsal Servisler, Maddi Gereksinimler ve Ailenin İşleyişi alt boyutlarında farklılaşma görülmezken, Bilgi Gereksinimi ve Destek Gereksinimi alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşmıştır.

Aile gereksinimleri ile ilgili bir başka çalışmada ise Şanlı (2012), özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden ailelerin ihtiyaçlarının belirlenmesini amaçlayan çalışmada Samsun il sınırları içerisine bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etmekte olan 249 anne ve 194 baba olmak üzere toplam 443 çocuğın ailesi ile çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde anne ve babaların eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet değişkenlerine göre Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan aldıkları puanlar farklılaşmazken, çocuk sayısı değişkenine göre aile gereksinimlerinin farklılaştığı görülmektedir.

Öztürk (2011), engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, Kocaeli İli İzmit ilçesinde bulunan 6 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine kaydı bulunan 202 engelli çocuğın annesi ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda annelerin yaşı, öğrenim durumları ile aile gereksinimleri arasında bir farklılaşmaya rastlanmazken, annelerin ekonomik durumu ile Maddi Gereksinimler alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Sola (2008) yaptığı araştırmada prematüre ve düşük doğum ağırlığına sahip çocukların aile gereksinimlerini belirlemek için 146 anneye Aile Gereksinim Belirleme Aracı uygulamıştır. Çocuklar için yaş ve cinsiyet değişkeni kullanılırken anneler için yaş, eğitim düzeyi ve aylık gelir değişkenleri temel alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre prematüre ve düşük doğum ağırlığı ile dünyaya gelen bebeklerin yaşı ve cinsiyeti anne gereksinimlerinde belirleyici bir faktör olmadığı görülmüştür. Anneler için yaş, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyine göre gereksinimlerin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında annelerin en fazla gereksinim duyduğu alan Bilgi Gereksinimleri olduğu belirtilmiştir.

Sağıroğlu (2006) özel gereksinimli bireylere sahip anne babaların çocuklarının kaydı bulunduğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerini irdelediği çalışmasında Kocaeli İli merkezine bulunan iki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde çocuklarının kaydı bulunan 286 anne ve baba ile çalışmıştır. Çalışma sonuçlarına göre annelerin yaşlarına göre gereksinimlerinin farklılaştığı görülürken babalar için anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bunun yanında annelerin eğitim durumlarına göre gereksinimlerine bir değişim olmazken, araştırmaya katılan babalar eğitim durumuna göre gereksinimlerinin farklılaştığını belirtmişlerdir.

Yoldaş (2008) K.K.T.C’de yaşayan farklı özelliklerle gelişen çocuğa sahip ana babaların gereksinimlerinin incelendiği çalışmada 2007-2008 eğitim ğretim yılında 180 aile çalışma yürütmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre aile gereksinimlerinin çocuğun sahip olduğu engel türüne göre farklılaştığı ortaya konulmuştur.

Akmeşe (2004) serebral palsili çocuğa sahip olan anne babaların aile gereksinimleri algılamaları ile depresyon düzeylerinin incelediği çalışmasına Ankara Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi ocuk Kliniğinde yatarak tedavi gören, 3-10 yaş arası serebral palisi çocuğu bulunan aileler dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Aile Gereksinim Belirleme Aracı’nın alt boyutlarında farklılaşmalar meydana gelmiştir. Maddi Gereksinim alt boyutunda; ocuk sayısı, anne yaşı, baba yaşı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve gelir düzeyi değişkenleri için farklılaşma gözlemlenmiştir.

Kuloğlu (2001) bilgi verici psikolojik danışmanlık programının ve didaktik bilgi verme programının down sendromlu bebeği olan anne babaların gereksinim, umutsuzluk ve eş ilişkisi parametreleri üzerine olan etkisini belirlemek amacıyla yürüttüğü araştırmasında 30 çift yer almıştır. Çalışma sonucunda uygulanan programların aile gereksinimlerini azalttığı görülmüştür.

Soydan (2000), serebral pasili çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin belirlenmesini konu alan çalışmasını Gülhane Askeri Tıp Akademisi ocuk hastalıkları Ana Bilim Dalı ocuk Nörolojisi kliniğinde uygulamıştır. Aile Gereksinim Belirleme Aracı’nın kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre aile gereksinimlerinin Bilgi Gereksinimi, Toplumsal Servisler ve Maddi Gereksinimler alt boyutlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra anne babalar için yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve

başka bir çocuğa sahip olma durumu değişkenlerinin aile gereksinimleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı ifade edilmiştir.

Çetinkaya ve Öz (2000) yaptıkları çalışmada serebral palsili çocuğu olan annelerin bilgi gereksinimlerinin karşılanmasına planlı bilgi vermenin etkisini ölçmek amacıyla 45 anneden deney, 43 anneden de kontrol grubu oluşturup yarı deneysel bir çalışmaya imza atmışlardır. Araştırma sonucunda annelerin çocuklarının hastalığıyla ilgili Bilgi Gereksinimleri olduğu belirtilmiştir.

Mert (1997), Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nı kullanarak gerçekleştirdiği araştırmasında zihinsel yetersizlik, işitsel yetersizlik ve görme yetersizliğine sahip çocukları olan anne babaların gereksinimlerini karşılamıştır. 166 anne ve 157 babayla yürütülen çalışmanın sonuçlarına bakıldığında anne ve babaların gereksinimlerinin birbiri ile örtüştüğü görülmüştür. Zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan anne babaların diğer yetersizlik türlerinde çocuğu olan anne babalara oranla Çocuğumun Durumunu Başkalarına Açıklamak, Ailenin İşleyişi ve Toplumsal Servisler bakımından daha çok gereksinim duydukları vurgulanmıştır. Ayrıca anne ve babaların yaş, eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi değişkenleri için aile gereksinimlerinin farklılaştığını belirtmiştir. Katılımcıların açık uçlu soruya verdikleri cevaplardan yola çıkarak her üç engel grubundaki anne babaların çocukları için daha işlevsel bir eğitim ve uzman bakıcı konusunda gereksinimleri olduğu betimlenmiştir.

Evcimen (1996) 190 anne ve 188 babanın katılımıyla zihin engelli çocuğa sahip olan ailelerin gereksinimlerini Aile Gereksinim Belirleme Aracı kullanarak betimlemeye çalışmıştır. Araştırmaya katılan anne babalar arasında Maddi Gereksinim ve Destek Gereksinimi alt faktörlerinde herhangi bir farklılaşma bulunamazken, sorunlarına çözüm bulma, engel durumuna benzer ailelerin yaşantıları ile ilgili yazılı kaynak okuma ve Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak gibi konularda farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Ayrıca engeli bulunan çocuk sayısı ve çocukların yaşlarına bağlı olarak Bilgi Gereksiniminin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Akçamete ve Kargın (1996), işitme engeli çocuğu bulunan annelerin gereksinimlerini belirlemek için 200 anneye Aile Gereksinim Belirleme Aracı uygulamışlardır. Araştırma sonucu annelerin üstünde durdukları gereksinim alanının Bilgi Gereksinimi olduğu ortaya çıkmıştır. Bilgi gereksiniminden sonra ev kirası, gıda, kıyafet, ulaşım, tıbbi müdahaleler için maddi yardıma gereksinim duydukları ifade

edilmiştir. Çalışmaya katılan annelerin gereksinimlerinin annelerin yaşı ve eğitim durumu gibi değişkenlere göre farklılaşmadığı belirtilmiştir.

Sucuoğlu (1995), yaptığı çalışmada Bailey ve Simeonsson tarafından geliştirilen Family Need Survey'i Türkçeye uyarlamış, geçerlilik ve güvenilirliğini hesaplamış ve Aile Gereksinim Belirleme Aracı adı altında özel gereksinimli çocuğu bulunan 44 anne ve 45 babaya uygulayarak, ailelerin temel gereksinimlerini betimlemeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda özellikle Bilgi Gereksiniminin hem anneler hem de babalar tarafından öncelikli gereksinim olarak belirtmiştir. Araştırmaya katılan anne ve babaların gereksinimlerinin eğitim düzeyi ve yaş gibi değişkenlerden etkilenmediğini vurgulamıştır. Ölçme aracının ikinci ana bölümü olan açık uçlu soruya verilen cevaplardan yola çıkarak katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuğu okula götürüp getiren servis aracına gereksinim duyduğu görülmüştür.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Ma (2016) çocuğuna otizm spektrum bozukluğu tanısı konulmuş Çinli ailelerin gereksinimlerini belirlemek için 35 anne ve 5 baba ile çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde ailelerin en çok gereksinim duydukları alanlar Bilgi Gereksinimi, Destek Gereksinimi ve Toplumsal Servisler olduğu görülmektedir.

Wang, Cai, Qian, ve Peng (2014) gelişimsel geriliğe sahip çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemek için yaptıkları çalışmada 23 ebeveyn ile nitel bir araştırmaya imza atmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre ailelerin en fazla gereksinim duydukları alanları Bilgi Gereksinimi ve Destek Gereksinimi olduğu ortaya konulmuştur.

Wang ve Michaels (2010) ağır zihinsel engelli çocuğu olan Çinli ailelerin gereksinimlerini ve hali hazırda sunulan destek hizmetlerinden yararlanma durumlarını betimlemek için 368 aile ile çalışmışlardır. Çalışma sonucunda aileler en çok Toplumsal Hizmet Gereksinimi duyduklarını belirtirken ikinci sırayı Bilgi Gereksinimi almaktadır.

Buran, Sawin, Grayson ve Criss (2009) serebral palsili çocuklara sahip ailelerin gereksinimlerini belirlemek için yürüttükleri çalışmaya Midwestern Çocuk Hastanesinde tedavi gören 832 çocuğun anne ve babası katılımcı olarak dâhil edilmiştir. Araştırma sonucuna göre gereksinimler hizmet, bilgi ve bakım olmak üzer üç alt

faktörde toplanmıştır. Anne babaların çocuklarını geleceğe hazırlama en çok gereksinim duyulan başlık olduğu görülmektedir.

Fitzpatrick, Angus, Durieux ve Graham (2008) çocuklarının işitme engelini öğrendikten sonra ki gereksinimlerini ve çocuklar için önemli hizmet alanlarını tespit etmek için 17 aileden 21 anne ve babayla nitel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Ailelerin çoğunluğu bilginin ulaşılabilirliği ve toplumsal servislerle ilgili gereksinimlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Wong, Wong, Martinson, Lai, Chen, ve He (2004) gelişim bozukluğu tanısı konulmuş çocuğa sahip ailelerin çocuk bakımı konusundaki gereksinimlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. 23 aile ile nitel olarak sürdürülen çalışmanın sonuçları incelendiğinde anne babaların çocuklarının bakımlarını işlevsel olarak yerine getirebilmeleri için Bilgi Gereksinimi olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise anne babaların çocuklarının bakımı için uzman desteğine ihtiyaç duyduklarıdır.

Sontag ve Schacht (1994) farklı etnik kökenden gelen ailelerin gereksinimlerini karşılaştırmak amacıyla beyaz, Kızılderili ve İspanyol anne babalardan oluşan 536 aile ile yürüttüğü çalışmasında anne ve babaların en fazla Bilgi Gereksinimine ihtiyaç duydukları görülmüştür. Ayrıca beyaz ten rengine sahip anne ve babaların, Kızılderili veya İspanyol anne babalar oranla daha az bilgiye gereksinim duydukları çalışmanın bir diğer sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bailey ve Simeonsson (1988) engelli bebekleri bulunan ailelerin gereksinimlerini belirlemek için yaptıkları çalışmada Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nı geliştirip 34 aileye uygulamışlardır. Uygulamadan altı ay geçtikten sonra çalışmaya dahil edilen ailelere tekrardan uygulanmış ve ölçme aracından alınan sonuçlar 20 aile için geçerliği koruduğu görülmüştür. Aileler tarafından en çok gereksinim duyulan alanın Bilgi Gereksinimi olduğu vurgulanmıştır (Akt. Yüzbaşı, 2018).

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma ile ilgili model, evren, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Bulunan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi adına yapılan bu araştırma nicel araştırma modellerinden olan betimsel tarama modeli ile yürütülmüştür. Betimsel tarama modeli herhangi bir konuda derinlemesine bilgi elde etmek için başvurulan bir yöntemdir. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel (2012)'e göre kalabalık katılımcı grupların görüşlerinin, özelliklerinin adeta bir fotoğrafını çekerek var olan durumun betimlenmesi amaçlanır. Ayrıca betimsel tarama çalışmaları geçmişte olup biten veya şimdi devam etmekte olan bir durumu değiştirmeden olduğu gibi anlatmaya çalışır (Karasar, 2018). Bunun yanında betimsel tarama çalışmaları genel olarak görüş ve özelliklerin sebeplerinden çok örneklemdaki katılımcılar açısından nasıl dağıldığıyla ilgilidir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018/2019 Eğitim Öğretim Yılında Malatya ili merkez Battalgazi ilçesi sınırları içerisinde bulunan 12 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 0-6 yaş arası çocuğu bulunan 132 çocuğun anne veya babası oluşturmaktadır. Araştırmacı tarafından araştırmanın amacı katılımcılara açıklanmış ve 132 anne babaya Aile Gereksinim Belirleme Aracı ulaştırılmıştır. 125 anne ve babadan geri dönüşüm sağlanmış olmasına rağmen 4 anne baba ölçme aracını eksik ya da hatalı doldurdukları için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu araştırmaya katılmada gönüllü, Battalgazi ilçesinde bulunan 12 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde kaydı bulunan 0/6 yaş arası 121 çocuğun velisi (Baba=51 ve Anne=70) oluşturmaktadır. Çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 1'de paylaşılmıştır.

Tablo 1

Velilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Gruplar	Frekans	Yüzdelerik Değer	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Cinsiyet	Erkek	51	42,1	42,1	42,1
	Kadın	70	57,9	57,9	100
Yaş	21-30	33	27,3	27,3	27,3
	31-40	57	47,1	47,1	74,4
	40 ve Üzeri	31	25,6	25,6	100
Eğitim Durumu	Okur-Yazar	38	31,4	31,4	31,4
	İlkokul	29	24,0	24,0	55,4
	Lise	29	24,0	24,0	79,3
	Üniversite	25	20,7	20,7	100
Gelir Düzeyi	1000 ve altı	64	52,9	52,9	52,9
	1001-2000	31	25,6	25,6	78,5
	2001 ve Üzeri	26	21,5	21,5	100
Çocuk Sayısı	1-2	54	44,6	44,6	44,6
	3-4	36	29,8	29,8	74,4
	4 ve Üzeri	31	25,6	25,6	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırma katılan velilerin %57,9'u kadın (70), %42,1'i erkek (51) olmak üzere toplam 121 veli katılmıştır. Velilerin yaş açısından %27,3'ü 21-30 yaş aralığında (33), %47,1'i 31-40 yaş aralığında (57), %25,6'sı ise 40 yaş ve üzeri (31) olduğu görülmektedir. Velilerin eğitim durumlarına bakıldığında %31,4'ü okuryazar (38), %24'ü ilkokul mezunu (29), %24'ü lise mezunu (29) ve %20,7'si ise üniversite mezunu (25) olduğu görülmektedir. Velilerin gelir düzeyi açısından %52,9'u 1000lt ve altı (64), %25,6'sı 1001tl-2000tl (31), %21,5'i ise 2001 lira ve üzeri (26) gelire sahiptir. Çocuk sayısı açısından demografik bilgiler ise velilerin %44,6'sı 1-2 çocuk (54), %29,8'i 3-4 çocuk (36) ve %25,6'sı 4 çocuk ve üzerine (31) sahip olduğu görülmektedir.

3.3 Veri Toplama Aracı

3.3.1. Aile Gereksinim Belirleme Aracı (AGBA)

Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Bulunan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi adına yapılan bu araştırmada Aile Gereksinim Belirleme Aracı (Family Need Survey) kullanılmıştır. Aile Gereksinim Belirleme Aracı, Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından ailelerin gereksinimlerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş olup Sucuoğlu (1995) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek iki ana kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısım velilerin farklı gereksinimlerini ifade eden altı alt ölçek ve bu alt ölçeklerde toplam 24 maddeden meydana gelmektedir. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde, Ailenin İşleyişini vurgulayan 5 madde, Maddi Gereksinimleri ifade eden 5 madde, Bilgi Gereksinimlerini ifade eden 4 madde, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutu için 3 madde, Toplumsal Servisler gereksinimi için 5 madde ve son olarak ise Destek Gereksinimini ifade etmek için 2 madde olmak üzere toplam 24 maddeden oluşmaktadır. 24 madde üçlü likert tip şeklinde cevaplandırılmış, kesinlikle evet için (3), kesinlikle hayır için (1) ve emin değilim için (2) puan hesaplanmıştır. Ölçeğin ikinci ana kısmı ise birinci kısımda yer almayan gereksinimler için “Bu gereksinimlerden başka hangi gereksinimleriniz vardır?” sorusu yer almakta ve ailelerden açık uçlu olarak cevaplar vermesi beklenmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 72 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça aile gereksinimleri de artmaktadır.

Sucuoğlu (1995) ölçme aracının Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .90 olduğunu saptamıştır. Cavkaytar, Ardiç ve Aksoy (2014) Aile Gereksinim Belirleme Aracının geçerlik ve güvenilirliğinin güncellemesini Türkiye'nin altı ilinde yapmışlardır. Geçerliliğinin değerlendirilmesinde açımlayıcı faktör analizi kullanılırken aracın güvenilirliği test-tekrar test ve iç tutarlılık temelinde incelenmiştir. Cavkaytar ve diğerleri (2014) Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .92 olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacı tarafından ölçme aracının cronbach alpha değeri ise .83 olarak hesaplanmıştır. Bu verilerden yola çıkarak Aile Gereksinim Belirleme Aracının 24 madde ile geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabilceği ve gelişimsel geriliği olan çocuğa sahip ailelere hizmet etmek için bireyselleştirilmiş eğitim planlarının işlevsel hale

getirilmesinde kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ellis ve diğ., 2002; Grewel, 2010).

3.3.2. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından geliştirilen, velileri cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenlerini ölçmeyi amaçlayan 5 sorudan oluşan bir formdur.

3.4 Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri 2018/2019 eğitim öğretim yılında araştırmacı tarafından özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 0/6 yaş arası çocuğu bulunan aileler arasından araştırmacı tarafından toplanmıştır. Araştırmacı uygulama öncesinde velilere gerekli açıklamaları yapmış, araştırmanın amacı, elde edilen verilerin nasıl kullanılacağı hususunda velileri bilgilendirmiştir. Toplanan verilerin analizi için sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan paket programlar kullanılmıştır. Normal dağılım için basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmış, varyansların homojenliğini test etmek için Levene testi uygulanmıştır. Bağımsız gruplar için Independent Samples Test (t testi), ikiden fazla gruplar arasındaki farkı ölçmek için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One Way Anova) uygulanmıştır. Anlamalı bulunan farklılıkların kaynağını belirlemek için Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Araştırmada yapılan bütün analizlerde .05 güven aralığı esas alınmıştır.

BÖLÜM IV

4.BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin destek eğitim sürecindeki gereksinimlerinin incelenmesi adına AGBA'dan elde edilen veriler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Velilerin Aile Gereksinim Belirleme Aracı'dan aldıkları puanların betimsel istatistiği Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

AGBA'dan Elde Edilen Puanların Ortalama Ortanca Standart Sapma Çarpıklık Basıklık Minimum Maximum Değerleri

Alt Boyutlar	\bar{x}	Ortanca	ss	Çarpıklık	Basıklık	Min.	Max.
Ailenin İşleyişi	7,71	7,00	2,88	,88	,00	5,00	15,00
Maddi Gereksinimler	8,04	9,00	2,33	-,07	-,92	5,00	13,00
Bilgi Gereksinimi	5,05	4,00	1,95	,80	,90	4,00	12,00
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	5,42	6,00	2,19	,33	,95	3,00	9,00
Toplumsal Servisler	7,05	7,00	2,33	,88	,53	5,00	15,00
Destek Gereksinimi	3,14	3,00	1,28	,92	-,08	2,00	6,00

Tablo 2 incelendiğinde, Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nın alt boyutları olan Ailenin İşleyişi alt boyutunda; ortalama 7,71, ortanca 7,00, standart sapma 2,88, çarpıklık katsayısı ,88, basıklık katsayısı ,00, minimum değeri 5,00 ve maksimum değeri 15,00 olarak bulunmuştur. Maddi Gereksinimler alt boyutunda; ortalama 8,04, ortanca 9,00, standart sapma 2,33, çarpıklık katsayısı -,07, basıklık katsayısı -,92, minimum değeri 5,00 ve maksimum değeri 13,00 olarak bulunmuştur. Bilgi Gereksinimi alt boyutunda; ortalama 5,05, ortanca 4,00, standart sapma 1,95, çarpıklık katsayısı ,80 basıklık katsayısı ,90, minimum değeri 4,00 ve maksimum değeri 12,00 olarak bulunmuştur. Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutunda; ortalama 5,42, ortanca 6,00, standart sapma 2,19, çarpıklık katsayısı ,33, basıklık katsayısı ,95, minimum değeri 3,00 ve maksimum değeri 9,00 olarak bulunmuştur. Toplumsal Servisler alt boyutunda; ortalama 7,05, ortanca 7,00, standart sapma 2,33, çarpıklık katsayısı ,88, basıklık katsayısı ,53, minimum değeri 5,00 ve maksimum değeri 15,00 olarak bulunmuştur. Destek Gereksinimi alt boyutunda; ortalama 3,14, ortanca 3,00, standart sapma 1,28, çarpıklık katsayısı ,92, basıklık katsayısı -,08, minimum değeri 2,00 ve maksimum değeri 6,00 olarak bulunmuştur. Aile Gereksinim Belirleme aracının alt boyutlarından elde edilen basıklık ve çarpıklık katsayıları Kalaycı (2010) ve Gürbüz ve Şahin (2015)'e göre -1.0 ve 1.0 aralığında yer aldığı için dağılım normal özellik göstermektedir. Bunun yanında Leech, Barrett ve Morgan (2013) yaptıkları çalışmada basıklık ve çarpıklık sayılarının -1.0 ile 1.0 arasında olmasının dağılımın normallik varsayımının karşılandığını belirtmişlerdir.

4.1. Aile Gereksinimlerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri cinsiyet değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt probleminin yanıtlanması için AGBA'dan elde edilen verilere bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve sonuçlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3

Cinsiyet Açısından Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Ailenin İşleyişi	Erkek	51	7,88	3,27	119	,557	,578
	Kadın	70	7,58	2,57			
Maddi Gereksinimler	Erkek	51	7,78	2,25	119	1,033	,304
	Kadın	70	8,22	2,39			
Bilgi Gereksinimi	Erkek	51	4,47	1,17	108,39	3,188	,002*
	Kadın	70	5,48	2,28			
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	Erkek	51	5,64	2,33	119	,963	,337
	Kadın	70	5,25	2,09			
Toplumsal Servisler	Erkek	51	6,88	2,46	119	-,704	,483
	Kadın	70	7,18	2,24			
Destek Gereksinimi	Erkek	51	3,01	1,27	119	-,881	,380
	Kadın	70	3,22	1,29			

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde cinsiyet açısından yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi ($t_{119}=,557$, $p>0.05$), Maddi Gereksinimler ($t_{119}=1,033$, $p>0.05$), Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ($t_{119}=,963$, $p>0.05$), Toplumsal Servisler ($t_{119}= -,704$, $p>0.05$) ve Destek Gereksinimi ($t_{119}= -,881$, $p>0.05$) boyutlarında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunamazken, Bilgi Gereksinimi alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır ($t_{108}=3,188$, $p<0.05$).

Bilgi Gereksinimi alt boyutunda erkek velilerin ortalaması $\bar{x}= 4,47$ iken kadın velilerin ortalaması $\bar{x}= 5,48$ olarak bulunmuştur. Bu ortalamalardan yola çıkarak özel

eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan annelerin Bilgi Gereksinimine erkek velilere göre daha fazla ihtiyaç duydukları söylenilebilir.

4.2. Aile Gereksinimlerinin Yaş Açısından İncelenmesi

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri yaş değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt probleminin yanıtlanması için Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan velilerin yaş açısından Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerin betimsel istatistik sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4

Yaş Açısından Betimsel İstatistik Sonuçları

		N	\bar{x}	ss
Ailenin İşleyişi	21-30 Yaş	33	7,78	3,01
	31-40 Yaş	57	7,87	3,11
	40 ve Üzeri Yaş	31	7,32	2,28
	Toplam	121	7,71	2,88
Maddi Gereksinimler	21-30 Yaş	33	7,66	2,44
	31-40 Yaş	57	8,22	2,25
	40 ve Üzeri Yaş	31	8,09	2,39
	Toplam	121	8,04	2,33
Bilgi Gereksinimi	21-30 Yaş	33	4,84	1,73
	31-40 Yaş	57	5,03	2,03
	40 ve Üzeri Yaş	31	5,32	2,05
	Toplam	121	5,05	1,95
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	21-30 Yaş	33	5,81	2,33
	31-40 Yaş	57	5,61	2,24
	40 ve Üzeri Yaş	31	4,64	1,79
	Toplam	121	5,42	2,19
Toplumsal Servisler	21-30 Yaş	33	7,51	2,69
	31-40 Yaş	57	6,87	2,05
	40 ve Üzeri Yaş	31	6,90	2,42
	Toplam	121	7,05	2,33
Destek Gereksinimi	21-30 Yaş	33	3,30	1,53
	31-40 Yaş	57	3,17	1,26
	40 ve Üzeri Yaş	31	2,90	1,01
	Toplam	121	3,14	1,28

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların ölçeğin alt boyutları arasındaki puan ortalamalarında farklar gözlenmiştir. Söz konusu bu farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü Anova testinin sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Yaş Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	p
Ailenin İşleyişi	Gruplar Arası	6,44	3,22	2		
	Gruplar İçi	990,43	8,39	118	,384	,682
	Toplam	996,87		120		
Maddi Gereksinimler	Gruplar Arası	6,71	3,35	2		
	Gruplar İçi	648,07	5,49	118	,611	,544
	Toplam	654,79		120		
Bilgi Gereksinimi	Gruplar Arası	3,64	1,82	2		
	Gruplar İçi	454,94	3,85	118	,473	,624
	Toplam	458,59		120		
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	Gruplar Arası	25,98	12,99	2	2,770	,067
	Gruplar İçi	553,51	4,69	118		
	Toplam	579,50		120		
Toplumsal Servisler	Gruplar Arası	9,50	4,75	2		,422
	Gruplar İçi	645,09	5,46	118	,869	
	Toplam	654,59		120		
Destek Gereksinimi	Gruplar Arası	2,68	1,34	2		
	Gruplar İçi	195,92	1,66	118	,809	,448
	Toplam	198,61		120		

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde yaş açısından yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Aile Gereksinim Belirleme Aracı’nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi ($F_{2,118}=,384$, $p>0.05$), Maddi Gereksinimler ($F_{2,118}=,611$, $p>0.05$), Bilgi Gereksinimi ($F_{2,118}=,473$, $p>0.05$), Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ($F_{2,118}=2,770$, $p>0.05$), Toplumsal Servisler ($F_{2,118}=,869$, $p>0.05$) ve Destek Gereksinimi ($F_{2,118}=,809$, $p>0.05$) boyutlarında yaş değişkeni açısından herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bu bağlamda yaş açısından aile gereksinimlerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

4.3. Aile Gereksinimlerinin Çocuk Sayısı Açısından İncelenmesi

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri çocuk sayısı değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt probleminin yanıtlanması adına Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerle tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan velilerin çocuk sayısı açısından Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerin betimsel istatistik sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Çocuk Sayısı Açısından Betimsel Sonuçları

		N	\bar{x}	ss
Ailenin İşleyişi	1-2 Çocuk	54	7,85	3,30
	3-4 Çocuk	36	7,75	2,70
	4 ve Üzeri Çocuk	31	7,41	2,29
	Toplam	121	7,71	2,88
Maddi Gereksinimler	1-2 Çocuk	54	8,11	2,45
	3-4 Çocuk	36	8,08	2,16
	4 ve Üzeri Çocuk	31	7,87	2,37
	Toplam	121	8,04	2,33
Bilgi Gereksinimi	1-2 Çocuk	54	4,68	1,69
	3-4 Çocuk	36	5,11	1,89
	4 ve Üzeri Çocuk	31	5,64	2,33
	Toplam	121	5,05	1,95
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	1-2 Çocuk	54	5,79	2,26
	3-4 Çocuk	36	5,30	2,24
	4 ve Üzeri Çocuk	31	4,90	1,97
	Toplam	121	5,42	2,19
Toplumsal Servisler	1-2 Çocuk	54	7,01	2,55
	3-4 Çocuk	36	6,80	1,87
	4 ve Üzeri Çocuk	31	7,41	2,44
	Toplam	121	7,05	2,33
Destek Gereksinimi	1-2 Çocuk	54	3,22	1,44
	3-4 Çocuk	36	2,97	1,15
	4 ve Üzeri Çocuk	31	3,19	1,13
	Toplam	121	3,14	1,28

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların ölçeğin alt boyutları arasındaki puan ortalamalarında farklar gözlenmiştir. Söz konusu bu farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü Anova testinin sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Çocuk Sayısı Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	p
Ailenin İşleyişi	Gruplar Arası	3,76	1,88	2	,224	,800
	Gruplar İçi	993,11	8,41	118		
	Toplam	996,87		120		
Maddi Gereksinimler	Gruplar Arası	1,22	,613	2	,111	,895
	Gruplar İçi	653,56	5,53	118		
	Toplam	654,79		120		
Bilgi Gereksinimi	Gruplar Arası	18,29	9,14	2	2,451	,091
	Gruplar İçi	440,30	3,73	118		
	Toplam	458,59		120		
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	Gruplar Arası	16,39	8,19	2	1,718	,184
	Gruplar İçi	563,10	4,77	118		
	Toplam	579,50		120		
Toplumsal Servisler	Gruplar Arası	6,42	3,21	2	,585	,559
	Gruplar İçi	648,16	5,49	118		
	Toplam	654,59		120		
Destek Gereksinimi	Gruplar Arası	1,46	,734	2	,439	,646
	Gruplar İçi	197,14	1,67	118		
	Toplam	198,61		120		

*p<0,05

Tablo 7 incelendiğinde çocuk sayısı açısından yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Aile Gereksinim Belirleme Aracı’nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi ($F_{2,118}=,224$, $p>0.05$), Maddi Gereksinimler ($F_{2,118}=,111$, $p>0.05$), Bilgi Gereksinimi ($F_{2,118}=2,451$, $p>0.05$), Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ($F_{2,118}=1,718$, $p>0.05$), Toplumsal Servisler ($F_{2,118}=,585$, $p>0.05$) ve Destek Gereksinimi ($F_{2,118}=,439$, $p>0.05$) alt boyutlarında çocuk sayısı değişkeni açısından herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır. Buna göre velilerin sahip olduğu çocuk sayısının aile gereksinimleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı söylenilebilir.

4.4. Aile Gereksinimlerinin Eğitim Durumu Açısından İncelenmesi

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri eğitim durumu değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? sorusunun yanıtı aranmaya çalışılmış, Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerle tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan velilerin eğitim durum açısından Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerin betimsel istatistik sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Eğitim Durumu Açısından Betimsel İstatistik Sonuçları

		N	\bar{x}	ss
Ailenin İşleyişi	Okuryazar	38	8,81	2,27
	İlkokul	29	7,27	2,25
	Lise	29	7,37	3,17
	Üniversite	25	7,88	3,88
	Toplam	121	7,71	2,88
Maddi Gereksinimler	Okuryazar	38	8,18	2,51
	İlkokul	29	7,51	2,13
	Lise	29	7,06	2,28
	Üniversite	25	9,56	1,50
	Toplam	121	8,04	2,33
Bilgi Gereksinimi	Okuryazar	38	5,52	1,99
	İlkokul	29	5,24	2,11
	Lise	29	4,79	1,85
	Üniversite	25	4,44	1,68
	Toplam	121	5,05	1,95
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	Okuryazar	38	5,02	1,99
	İlkokul	29	5,51	2,02
	Lise	29	5,51	2,47
	Üniversite	25	6,28	2,22
	Toplam	121	5,42	2,33
Toplumsal Servisler	Okuryazar	38	6,94	2,18
	İlkokul	29	6,86	1,78
	Lise	29	7,13	2,51
	Üniversite	25	7,36	2,94
	Toplam	121	7,05	2,33
Destek Gereksinimi	Okuryazar	38	3,13	,99
	İlkokul	29	3,00	1,19
	Lise	29	3,10	1,37
	Üniversite	25	3,36	1,68
	Toplam	121	3,14	1,28

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların ölçeğin alt boyutları arasındaki puan ortalamalarında farklar gözlenmiştir. Söz konusu bu farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü Anova testinin sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Eğitim Durumu Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	p
Ailenin İşleyişi	Gruplar Arası	17,90	5,96	3	,713	,546
	Gruplar İçi	978,97	8,36	117		
	Toplam	996,87		120		
Maddi Gereksinimler	Gruplar Arası	93,81	31,27	3	6,523	,000*
	Gruplar İçi	560,97	4,79	117		
	Toplam	654,79		120		
Bilgi Gereksinimi	Gruplar Arası	20,89	6,96	3	1,862	,140
	Gruplar İçi	437,70	3,74	117		
	Toplam	458,59		120		
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	Gruplar Arası	27,55	9,19	3	1,947	,126
	Gruplar İçi	551,94	4,71	117		
	Toplam	579,50		120		
Toplumsal Servisler	Gruplar Arası	6,04	1,34	3	,242	,867
	Gruplar İçi	650,55	5,56	117		
	Toplam	654,59		120		
Destek Gereksinimi	Gruplar Arası	1,82	,60	3	,361	,782
	Gruplar İçi	196,79	1,68	117		
	Toplam	198,61		120		

*p<0,05

Tablo 9 incelendiğinde eğitim durumu açısından yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Aile Gereksinim Belirleme Aracı’nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi ($F_{3,117}=,713$, $p>0.05$), Bilgi Gereksinimi ($F_{3,117}=1,862$, $p>0.05$), Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ($F_{3,117}=1,947$, $p>0.05$), Toplumsal Servisler ($F_{3,117}=,242$, $p>0.05$) ve Destek Gereksinimi ($F_{3,117}=,361$, $p>0.05$) boyutlarında eğitim durumu değişkeni açısından herhangi bir anlamlı farklılık bulunamazken, Maddi Gereksinimler ($F_{3,117}=6,523$, $p<0.05$) alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu anlamlılığın kaynağını bulmak için Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 10’da paylaşılmıştır.

Tablo 10

Eğitim Durumu Açısından Maddi Gereksinimler Alt Boyutu Tukey Testi Sonuçları

Eğitim Durumu (I)	Eğitim Durumu (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Sh	p
Okuryazar	İlkokul	,6669	,5399	,606
	Lise	1,1152	,5399	,171
	Üniversite	-1,3757	,5638	,075
İlkokul	Okuryazar	-,6669	,5399	,606
	Lise	,4482	,5750	,864
	Üniversite	-2,0427*	,5975	,005*
Lise	Okuryazar	-1,1152	,5391	,171
	İlkokul	-,4482	,5750	,864
	Üniversite	-2,4910*	,5975	,000*
Üniversite	Okuryazar	1,3757	,5638	,075
	İlkokul	2,0427*	,5975	,005*
	Lise	2,4910*	,5975	,000*

*p<0,05

Tablo 10 incelendiğinde eğitim durumu değişkeni açısından maddi gereksinimler alt boyutundaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirtmek için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testine göre ilkokul mezunları ile üniversite mezunları arasında ve lise mezunları ile üniversite mezunları arasında üniversite mezunları lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu velilerin maddi gereksinimleri ilkokul ve lise mezunu velilerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan yola çıkarak velilerin eğitim seviyesi arttıkça daha fazla maddi gereksinime ihtiyaç duydukları söylenebilir.

4.5. Aile Gereksinimlerinin Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerin gereksinimleri gelir düzeyi değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? sorusunun yanıtı aranmaya çalışılmış, Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerle tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan velilerin Gelir Düzeyi açısından Aile Gereksinim Belirleme Aracı'ndan elde edilen verilerin betimsel istatistik sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Velilerin Gelir Düzeyi Değişkeni Açısından Betimsel İstatistik Sonuçları

		N	\bar{X}	ss
Ailenin İşleyişi	1000 ve Altı	64	7,5000	2,2537
	1001-2000	31	7,8387	3,1843
	2001 ve Üzeri	26	8,0769	3,8254
	Toplam	121	7,7107	2,8822
Maddi Gereksinimler	1000 ve Altı	64	7,5938	2,3885
	1001-2000	31	7,7742	2,3764
	2001 ve Üzeri	26	9,4615	1,5292
	Toplam	121	8,0413	2,3359
Bilgi Gereksinimi	1000 ve Altı	64	5,3594	2,1921
	1001-2000	31	4,7097	1,3464
	2001 ve Üzeri	26	4,7308	1,8880
	Toplam	121	5,0579	1,9549
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	1000 ve Altı	64	4,8750	1,9960
	1001-2000	31	5,6452	2,3459
	2001 ve Üzeri	26	6,5000	2,1213
	Toplam	121	5,4215	2,1975
Toplumsal Servisler	1000 ve Altı	64	7,1719	2,3941
	1001-2000	31	6,8710	2,3908
	2001 ve Üzeri	26	7,0000	2,1908
	Toplam	121	7,0579	2,3355
Destek Gereksinimi	1000 ve Altı	64	3,1250	1,1615
	1001-2000	31	2,8710	1,1759
	2001 ve Üzeri	26	3,5000	1,6309
	Toplam	121	3,1405	1,2865

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların ölçeğin alt boyutları arasındaki puan ortalamalarında farklar gözlenmiştir. Söz konusu bu farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü Anova testinin sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Velilerin Gelir Düzeyi Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	p
Ailenin İşleyişi	Gruplar Arası	6,836	3,418	2	,407	,666
	Gruplar İçi	900,040	8,390	118		
	Toplam	996,876		120		
Maddi Gereksinimler	Gruplar Arası	67,475	33,737	2	6,778	,002*
	Gruplar İçi	587,318	4,977	118		
	Toplam	654,793		120		
Bilgi Gereksinimi	Gruplar Arası	12,358	6,179	2	1,634	,200
	Gruplar İçi	446,237	3,782	118		
	Toplam	458,595		120		
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	Gruplar Arası	50,907	25,454	2	5,682	,004*
	Gruplar İçi	528,597	4,480	118		
	Toplam	579,504		120		
Toplumsal Servisler	Gruplar Arası	2,002	1,101	2	,181	,835
	Gruplar İçi	652,593	5,530	118		
	Toplam	654,595		120		
Destek Gereksinimi	Gruplar Arası	5,628	2,814	2	,1721	,183
	Gruplar İçi	192,984	1,635	118		
	Toplam	198,612		120		

*p<0,05

Tablo 12 incelendiğinde gelir düzeyi açısından yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Aile Gereksinim Belirleme Aracı’nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi ($F_{2,118}=,407$, $p>0.05$), Bilgi Gereksinimi ($F_{2,118}=1,634$ $p>0.05$), Toplumsal Servisler ($F_{2,118}=,181$, $p>0.05$) ve Destek Gereksinimi ($F_{2,118}=1,721$, $p>0.05$) boyutlarında gelir

düzeıı değişkeni açısından herhangi bir anlamlı farklılık bulunamazken, Maddi Gereksinimler ($F_{2,118}=6,778$, $p<0.05$) ve ocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ($F_{2,118}=5,682$, $p<0.05$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bu anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için Tukey oklu karşılaştırma testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 13’de paylaşılmıştır.

Tablo 13

Velilerin Gelir Düzeyi Açısından Maddi Gereksinimler Ve ocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak Alt Boyutları Tukey Testi Sonuçları

Alt Boyut	Gelir Düzeyi(I)	Gelir Düzeyi(J)	Ortalama Farkı(I-J)	Sh	p
Maddi Gereksinimler	1000 ve Altı	1001-2000	-,1804	,4881	,928
		2001 ve Üzeri	-1,8677*	,5188	,001*
	1001-2000	1000 ve Altı	,1804	,4881	,928
		2001 ve Üzeri	-1,6873*	,5932	,014*
	2001 ve Üzeri	1000 ve Altı	1,8677*	,5188	,001*
		1001-2000	1,6873*	,4881	,014*
Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak	1000 ve Altı	1001-2000	-,7701	,4631	,224
		2001 ve Üzeri	-1,6250*	,4922	,004*
	1001-2000	1000 ve Altı	,7701	,4631	,224
		2001 ve Üzeri	,8548	,5628	,286
	2001 ve Üzeri	1000 ve Altı	1,6250*	,4922	,004*
		1001-2000	,8548	,5628	,286

* $p<0,05$

Tablo 13 incelendiğinde gelir düzeyi değişkeni açısından Maddi Gereksinimler ve ocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutlarındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirtmek için yapılan Tukey oklu karşılaştırma testine göre Maddi Gereksinimler alt boyutunda 1000 lira ve altı geliri bulunan veliler ile 2001 lira ve üzeri geliri olan veliler arasında ve 1001-2000 lira geliri olan veliler ile 2001 lira ve üzeri geliri olan veliler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görölmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak velilerin gelir düzeyi arttıķa maddi gereksinimlerinin de attığı söylenebilir.

Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutunda yapılan Tukey oklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre ise 1000 lira ve altı geliri bulunan veliler ile

2001 lira ve üzeri geliri olan veliler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu gör÷lmektedir. 2001 lira ve üzeri geliri olan ailelerin çocuğunun durumunu diğerlerine açıklamak boyutunda 1000 lira ve altı gelire sahip ailelerden daha fazla gereksinime duydukları söylenebilir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan yola çıkılarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlar çerçevesinde önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimlerinin cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenleri açısından ele alındığı bu çalışmada, sonuçlar alt problemler çerçevesinden incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

5.1.1. Cinsiyet Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri cinsiyet değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt problemine cevap bulabilmek için 71 anne 50 baba toplam 121 ebeveyne Aile Gereksinim Belirleme Aracı uygulanmıştır. Uygulama sonuçlarına göre Ailenin İşleyişi, Maddi Gereksinimler, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak, Toplumsal Servisler ve Destek Gereksinimi boyutlarında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunamazken, Bilgi Gereksinimi alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Çalışmaya katılan annelerin Bilgi Gereksinimine babalardan daha fazla ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Annelerin çocuğun bakım ve eğitimine babalara oranla daha fazla zaman ayırdığı ve çaba sarf ettiği bilinmektedir. Annelerin çocuklarıyla daha fazla alakadar olduğu görülmektedir (Button, Pianta ve Marvin, 2001; Küllü, 2008; Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015).

İlgili alan yazın incelendiğinde çocuğun eğitim ve bakım sürecinde annelerin babalardan daha fazla gereksinim duyduğunu ortaya koyan çalışmaların olduğu görülmektedir (Bailey ve Simeonsson 1988; Çetinkya ve Öz, 2000; Wang ve Michaels 2009; Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015; Barantota, 2016;) bunun yanında anne baba gereksinimlerinin cinsiyet açısından herhangi bir fark göstermediği çalışmalara ulaşmak da mümkündür (Evcimen, 1996; Mert, 1997; Kuloğlu, 2001; Şanlı, 2012; Picard, 2012; Usulcan, 2015). Bu sonuçlardan yola çıkarak araştırmanın bulgusunun alan yazını ile paralellik gösterdiği söylenilebilir.

5.1.2. Yaş Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri yaş değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt probleminin yanıtlanması adına 21-30 yaş aralığında 33 anne baba, 31-40 yaş aralığında 57 anne baba ve 40 yaş ve üzeri 31 anne baba çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre Aile Gereksinim Belirleme Aracının, Ailenin İşleyişi, Maddi Gereksinimler, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak, Toplumsal Servisler ve Destek Gereksinimi ve Bilgi Gereksinimi alt boyutlarında yaş açısından herhangi bir farklılık bulunamamıştır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Şanlı (2012), özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesini amaçlayan çalışmasının sonucuna göre anne babalar için yaş değişkeninin aile gereksinimlerini belirlemede önemli bir faktör olmadığını ortaya koymuştur. Bir diğer çalışmada Öztürk (2011) engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi adına yaptığı çalışmada yaş değişkeninin aile gereksinimleri üzerinde bir farklılaşma oluşturmadığını vurgulamıştır. Sola (2008), yaş faktörünün aile gereksinimleri üzerinde belirleyici bir değişken olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sağiroğlu (2006) yürüttüğü çalışmada anne ve babaların yaşlarının gereksinimleri üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Anne babaların yaşlarının aile gereksinimlerini belirlemede herhangi bir farklılaşma yaratmadığı gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Kaçamete ve Kargın, 1995; Soydan, 2000; Akmeşe, 2004). Birsin (2012) engelli çocukların ailelerine verilen hemşirelik bakımının aile gereksinimlerini karşılama düzeyini incelediği çalışmasının sonuçlarına göre annelerin yaş değişkeni açısından Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklama, Toplumsal Servisler, Maddi Gereksinimler ve Ailenin İşleyişi alt boyutlarında farklılaşma görülmezken, Bilgi Gereksinimi ve Destek Gereksinimi alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşmıştır. Mert (1997), farklı engel türünde çocukları bulunan ailelerin gereksinimlerini incelediği çalışmada yaş değişkeninin aile gereksinimlerinin belirlenmesinde önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır.

Bu sonuçlardan yola çıkarak araştırmada elde edilen bulgunun alan yazını ile örtüştüğü görülmektedir. Anne babalar hangi yaş aralığında yer alırsa alsın aile

gereksinimleri devamlılık sergilemektedir. Anne babaların gereksinim duyduğu alanlar ile yaşları arasında herhangi bir ilişkiden söz edilememektedir (Öztürk, 2011; Şanlı, 2012).

5.1.3. Çocuk Sayısı Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri çocuk sayısı değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt probleminin cevabını tespit etmek amacıyla 1-2 çocuğa sahip 54 anne baba, 3-4 çocuğa sahip 36 anne baba, 4 ve üzeri çocuğa sahip 31 anne baba ile çalışma yürütülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne babaların sahip olduğu çocuk sayısı aile gereksinimlerini belirlemede bir farklılık oluşturmamaktadır.

Alan yazını incelendiğinde araştırma sonuçlarını destekleyen çalışmaların olduğu gibi çocuk sayısı değişkeninin aile gereksinimleri üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını savunan araştırmalar görülmektedir. Kaytez, Durualp ve Kadan (2015)'a göre engelli çocuğu olan ailelerin gereksinim ve stres düzeylerini incelediği çalışmasından ailelerin sahip oldukları çocuk sayısının gereksinimlerini belirlemede anlamlı bir farklılık sergilememektedir. Şanlı (2012) özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu bulunan ailelerin gereksinimlerini irdelediği çalışmasında, zihin engelli çocuğu olan ailelerde çocuk sayısı fazlaştıkça Destek Gereksinimi ve Toplumsal Servis gereksinimlerinin azaldığını işaret ederken, Aileni İşleyişi, Maddi Gereksinimler, Bilgi Gereksinimi ve Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutlarında bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Soydan (2000), serebral pasili çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin incelediği çalışmasında ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesinde çocuk sayısı değişkeninin anlamlı bir faktör olmadığını vurgulamıştır.

Yıldırım ve Akçamete (2014), çoklu yetersizliğe sahip annelerin erken çocukluk döneminde özel eğitim hizmetlerinde karşılaştıkları güçlükleri betimlemek için yürüttükleri çalışmasında 6 anne ile çalışmışlardır. Araştırma sonucuna göre ailedeki çocuk sayısının aile gereksinimlerini belirlemede etkili olduğu ortaya konulmuştur. Bir başka çalışmada ise Akmeşe (2004) serebral palsili çocuğa sahip olan annelerin aile gereksinimleri algılamaları ile depresyon düzeylerinin incelediği çalışmasında çocuk sayısı değişkeninin Maddi Gereksinimler alt boyutunda farklılaşma meydana

getirmiştir. Evcimen (1996) zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemek için yürüttüğü çalışmada çocuk sayısının Bilgi Gereksinimi üzerinde farklılaşmaya yol açtığını belirtmiştir.

5.1.4. Eğitim Durumu Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri eğitim durumu değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt probleminin yanıtlanması amacıyla okur yazar olan 38 anne baba, ilkokul mezunu olan 29 anne baba, lise mezunu olan 29 anne baba ve üniversite mezunu olan 25 anne baba ile çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi, Bilgi Gereksinimi, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak, Toplumsal Servisler ve Destek Gereksinimi alt boyutlarında eğitim durumu açısından herhangi bir anlamlı farklılık bulunamazken, Maddi Gereksinimler alt boyutundan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu anlamlılığın kaynağını bulmak için Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulanmış ve ilkokul mezunları ile üniversite mezunları arasında, lise mezunları ile üniversite mezunları arasında üniversite mezunları lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu anne babalar ilkokul ve lise mezunu anne babalara göre daha fazla maddi gereksinim ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırma sonucuyla örtüşen çalışmalara ulaşılmıştır. Barantota (2016) yürüttüğü çalışmada, anne babaların geçirdikleri eğitim süreçlerinin aile gereksinimleri üzerinde büyük bir etkisi olduğunu saptamıştır. Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nın alt boyutlarından Bilgi Gereksinimi, Maddi Gereksinimler ve Toplumsal Servisler alt boyutlarında okuryazar olmayan anne babaların, lise veya üniversite eğitimi almış olan anne babalardan daha fazla gereksinim duyduklarını vurgulamıştır. Kaytez, Durualp ve Kadan (2015), engelli çocuğu bulunan ailelerin aile gereksinimleri ve stres düzeylerini inceledikleri çalışmalarında anne babaların eğitim seviyelerinin aile gereksinimlerini belirlemede önemli bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nın tüm alt boyutlarında eğitim seviyelerine göre farklılaşmalar tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre ilkokul mezunu anne babaların, lise ve üniversite mezunu anne babalara göre Ailenin İşleyişi, Maddi Gereksinimler, Bilgi Gereksinimi, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine

Açıklamak, Toplumsal Servisler ve Destek Gereksinimi alt boyutlarının tamamında daha fazla gereksinim duydukları görülmüştür. Sağiroğlu (2006), çalışmasında babalar için eğitim seviyesinin aile gereksinimlerini belirlemede farklılaşmaya yol açtığı vurgulanırken, anneler için eğitim düzeyinin aile gereksinimlerini belirlemede bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Akmeşe (2004), serebral palsili çocuğa sahip olan anne babaların aile gereksinimleri algılamaları ile depresyon düzeylerinin incelediği çalışmasında, anne babaların eğitim düzeyine göre Maddi Gereksinimler alt boyutunda farklılaşmalar belirtmiştir. Mert (1997), çalışmasında ilkokul mezunu anne babaların lise ve üniversite mezunu anne babalara göre daha fazla gereksinimi olduğunu belirtmiştir. Yapılan çalışmalar eğitim durumu değişkeninin aile gereksinimlerini belirlemede farklılaşma yarattığı görülürken bu araştırmanın sonucuyla bire bir örtüşen tek çalışma Sola (2008) tarafından gerçekleştirilmiş ve üniversite mezunu anne babaların, ilkokul mezunu anne babalara oranla daha fazla gereksinim duydukları sonuna ulaşılmıştır.

Eğitim durumlarına göre aile gereksinimlerinin farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Şanlı (2012), anne babaların eğitim düzeylerinin aile gereksinimlerinde belirleyici bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Öztürk (2011), engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün incelediği çalışmasında annelerin eğitim durumunun gereksinimleri üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Bir diğer çalışmada Soydan (2000), serebral palsili çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin incelediği çalışmasında anne babalar için mezun oldukları okulların aile gereksinimleri üzerinde herhangi bir farklılaşma yaratmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Akçamete ve Kargın (1996) ve Evcimen (1996) çalışmalarında eğitim durumunun aile gereksinimleri üzerinde bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

5.1.5. Gelir Düzeyi Açısından Aile Gereksinimi Sonuçları

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim alan okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ailelerin gereksinimleri gelir düzeyi değişkeni açısından farklılık göstermekte midir? alt problemine cevap bulmak için 1000 lira ve altı geliri olan 64 anne baba, 1001-2000 lira arası geliri olan 31 anne baba, 2001 lira ve üzeri geliri bulunan 26 anne baba çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre Aile Gereksinim Belirleme Aracı'nın alt boyutlarından Ailenin İşleyişi, Bilgi Gereksinimi, Toplumsal Servisler ve Destek Gereksinimi alt boyutlarında gelir düzeyi

açısından herhangi bir anlamlı farklılık bulunamazken, Maddi Gereksinimler ve Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutundan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılığın kaynağını belirlemek için Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulanmış, Maddi Gereksinimler alt boyutunda 1000 lira ve altı geliri bulunan anne babalar ile 2001 lira ve üzeri geliri olan anne babalar arasında ve 1001-2000 lira geliri olan anne babalar ile 2001 lira ve üzeri geliri olan anne babalar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir. Çocuğumun durumunu diğerlerine açıklamak alt boyutunda ise 1000 lira ve altı geliri bulunan veliler ile 2001 lira ve üzeri geliri olan veliler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Alan yazını incelendiğinde Barantota (2016), Brundili ailelerin gereksinimlerini incelediği çalışmasında anne babaların günlük harcadıkları para miktarının Bilgi Gereksinimi, Maddi Gereksinimler ve Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutlarında anlamlı farklılıklar oluşturduğunu belirtmiştir. Kaytez, Durualp ve Kadan (2015), ailelerin çalışma durumunu değişken olarak belirledikleri araştırmada çalışmayan ailelerin gereksinimlerinin Ailenin İşleyişi, Maddi Gereksinimler, Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak ve Destek Gereksinimi alt boyutlarında yığılma tespit ederken, çalışan ailelerin gereksinimlerinin de Bilgi Gereksinimi alt boyutunda toplandığını belirtmişlerdir. Bir diğer çalışmada Şanlı (2012), düşük gelir grubuna dâhil olan ailelerin, orta ve yüksek gelir grubunda olan ailelere göre Maddi Gereksinim, Bilgi Gereksinimi ve Çocuğumun Durumunu Diğerlerine Açıklamak alt boyutlarında daha fazla gereksinim duyduklarını ortaya koymuştur. Bu açıdan çalışmanın sonuçlarıyla çelişmektedir. Öztürk (2011) engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada ailelerin ekonomik durumları ile Maddi Gereksinimler alt boyutu arasında farklılaşma tespit etmiştir. Maddi durumu kötü olan ailelerin Maddi Gereksinimler alt boyutunda daha fazla gereksinim duydukları vurgulanmıştır. Benzer bir çalışmada Akmeşe (2004) ailelerin gelir düzeyinin Maddi Gereksinimler alt boyutunda farklılaşmalar ortaya koyduğunu belirtmiştir. Mert (1997) farklı engel grubunda çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini belirlemek için yaptığı çalışmasında ailenin gelir düzeyinin gereksinimler üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır.

İncelenen alan yazını doğrultusunda gelir düzeyinin aile gereksinimleri üzerinde etkisinin olmadığı belirten iki çalışmaya rastlanılmıştır. Sola (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, aylık gelir düzeyine göre annelerin gereksinimlerinin

farklılaşmadığını belirtilmiştir. Bir diğer çalışmada ise Soydan (2000), serebral pasili çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin inceleyip aylık gelir düzeyinin aile gereksinimlerini belirlemede anlamlı bir fark oluşturmadığını ortaya koymuştur.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan yola çıkılarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1. Araştırma Malatya İli Battalgazi merkez ilçe sınırları içerisinde bulunan 12 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın ÖERM dışında kalan özel eğitim kurumlarında yürütülmesi elde edilen bulguların çeşitliliği açısından yararlı olabilir.
2. Bu araştırma sadece 0-6 yaş arası çocuğu olan aileler ile yürütülmüş olup çocukların engel grupları dikkate alınmamıştır. İleride yapılacak olan çalışmaların çocukların engel grupları ve yaşları dikkate alarak yapılması fayda sağlayabilir.
3. Bu araştırma ve engelli aileleri konu alan hemen hemen bütün araştırmada görüldüğü gibi aileler düşük gelir seviyesine sahiptir (İçyüz, 2016; Taşdemir, 2016; Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015; Şanlı, 2012; Sola, 2008; Sağıroğlu, 2006; Soydan, 2000; Mert, 1997; Evcimen, 1996; Akçamete ve Kargın, 1996 ve Sucuoğlu, 1995). Bu bağlamda ailesinde engelli çocuğu olan anne babalara çocukların eğitsel harcamalarında kullanabilecekleri eğitimsel maddi destekler gerekli yasal düzenlemeler ile sağlanmalıdır. Ayrıca engelli çocuğu olan anne babaların maddi gelirlerine engelli çocukların özel durumları göz önünde bulundurularak fazladan ödenek oluşturulabilir.
4. Özel eğitim hizmeti veren tüm kurumlar ailelerin gereksinimlerini ve özelliklerini dikkate alarak çeşitli düzenlemeler ile aileyi eğitim sürecinin merkezine taşımalarıdır.
5. Bu çalışma kapsamında uygulanan ölçme aracı olarak Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından geliştirilen Aile Gereksinim Belirleme Aracı kullanılmıştır. İlgili alan yazın incelendiğinde ailelerin gereksinimlerini belirlemek için geliştirilen Aile İhtiyaçları Ölçeği, Aile Destek Ölçeği, Aile İhtiyaç Analizi, Aile İhtiyaçları Anketi gibi birçok ölçme aracının olduğu tespit edilmiştir. İleride

yapılacak olan çalışmalarda Aile Gereksinim Belirleme Aracı dışında farklı bir ölçme aracı kullanılarak uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ç. (2014). Aileleri desteklemede birlikte çalışalım, (Ed.) A. Cavkaytar. *Özel eğitimde uygulamalı aile eğitimi*, Ankara: Vize Yayıncılık.
- Ahmetoğlu, E., ve Aral, N. (2005). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Kongresi, Ankara*.
- Akçamete, G., ve Kargın, T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(02).
- Akmeşe, P. P. (2004). *Serebral palsili çocuğa sahip olan anne babaların aile gereksinimleri algılamaları ile depresyon düzeylerinin incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aral, N., Kandir, A., ve Anyasar, M. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları*. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Archambault, R. D. (1957). The concept of need and its relation to certain aspects of educational theory. *Harvard Educational Review*, 27(1), 38-62.
- Ataman, A. (2003). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Aydoğan, A.A. (1999). *Özürlü çocuğa sahip olan anne babaların umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aydoğan, A. A., ve Darıca, N. (2000). Özürlü çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi*, 3(2), 25-31.
- Bailey Jr, D. B., ve Blasco, P. M. (1990). Parents' perspectives on a written survey of family needs. *Journal of Early Intervention*, 14(3), 196-203.
- Bailey, D., ve Simeonsson, R. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 117-127.

- Barantota, V. (2016). *İşitme ve zihinsel yetersizliği olan çocuklara sahip Burundili ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilal, E., ve Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 56-68.
- Birkan, B. (2002). Erken özel eğitim hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 99-109.
- Birsin, E. (2012). *Engelli çocukların ailesine verilen hemşirelik bakımının aile gereksinimini karşılama düzeyine etkisinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bowe, F. G. (2008). *Early childhood special education birth to eight. (4th ed.)*. NewYork: Thomson.
- Bricker, D. (2001). The natural environment: A useful construct?. *Infants & Young Children*, 13(4), 21-31.
- Buran, C. F., Sawin, K., Grayson, P., & Criss, S. (2009). Family needs assessment in cerebral palsy clinic. *Journal for Specialists in pediatric Nursing*, 14(2), 86-93.
- Button, S., Pianta, R. C., & Marvin, R. S. (2001). Partner support and maternal stress in families raising young children with cerebral palsy. *Journal of Developmental and physical disabilities*, 13(1), 61-81.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canöz, Ş. (2011). Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. *İlköğretimde Özel Eğitim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Canpolat, M. (2012). *Grup rehberliği programının zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin stres düzeylerine etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Cavkaytar, A., Batu, S., ve Çetin, O. B. (2008). Perspectives of Turkish mothers on having a child with developmental disabilities. *International Journal of Special Education*, 23(2), 101-109.
- Cavkaytar, A. (2010). *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Cavkaytar, A. (Editör). (2014). *Özel eğitimde uygulamalı aile eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Cavkaytar, A., Ardıç, A., ve Aksoy, V. (2014). Aile gereksinimlerini belirleme aracının geçerlilik ve güvenilirliğinin güncellenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(2), 1-12.
- Chiu, C. Y., Turnbull, A. P., ve Summers, J. A. (2013). What families need: Validation of the Family Needs Assessment for Taiwanese families of children with intellectual disability and developmental delay. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 38(4), 247-258.
- Cunningham, C. (1985). Training and education approaches for parents of children with special needs. *British Journal of Medical Psychology*, 58(3), 285-305.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin anne çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çapa, B. (2009). *Zihin engelli ve otistik çocuğu olan ailelerin toplumsal hayata katılmada yaşadıkları güçlüklerin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkaya, Z., ve Öz, F. (2000). Serebral palsili çocuğu olan annelerin bilgi gereksinimlerinin karşılanmasına planlı bilgi vermenin etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 4(2), 44-51.
- Dereli, F., ve Okur, S. (2008). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 25(3), 164.

- Diken, İ. H. (2012). Türk annelerinin ve özel gereksinimli çocuklarının etkileşimsel davranışlarının araştırılması: Erken müdahaleye yönelik öneriler. *Eğitim ve Bilim*, 37(163).
- Dunlap, L. L. (2009). *An introduction to early childhood special education: Birth to age five*. Londra: Pearson.
- Dunst, C. J., Cooper, C. S., Weeldreyer, J. C., Snyder, K. D., ve Chase, J. H. (1988). Family needs scale. *Enabling and empowering families: Principles and guidelines for practice*, 149-151.
- Dunst, C. J., Johanson, C., Trivette, C. M., ve Hamby, D. (1991). Family-oriented early intervention policies and practices: Family-centered or not?. *Exceptional children*, 58(2), 115-126.
- Ehrenkrantz, D., Miller, C., Vemberg, D. K., ve Fox, M. H. (2001). Measuring prevalence of childhood disability: addressing family needs while augmenting prevention. *Journal of Rehabilitation*, 67(2).
- Ellis, J. T., Luiselli, J. K., Amirault, D., Byrne, S., O'Malley-Cannon, B., Taras, M., ve Sisson, R. W. (2002). Families of children with developmental disabilities: Assessment and comparison of self-reported needs in relation to situational variables. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14(2).
- Erden, M., ve Akman, Y. (2006). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Eripek, S. (2003). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş. Zeka geriliği olan çocuklar*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erol, M. (1992). *Geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde aile içi ilişkilerde meydana gelen nitelik değişmelerinin aile üyeleri üzerindeki etkileri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, Ö., ve Tezel, Ş. F. (1999). 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi, *Mesleki Eğitim Dergisi*. 1(1), 58-62.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde" program" geliştirme*. (2.Baskı). Ankara: Edge Akademi.

- Espe, S. M. (2008). Family-centred practice: collaboration, competency and evidence. *Support for learning*, 23(3), 136-143.
- Evcimen, E. (1996). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Fitzpatrick, E., Angus, D., Durieux-Smith, A., ve Graham, I. (2008). Parents' Needs Following Identification Of Childhood Hearing Loss. *American Journal Of Audiology*, 17, 38-49.
- Garcia, E. E. (1997). The education of hispanics in early childhood: of roots and wings. *Young Children*, 52(3), 5-14.
- Giddens, A., (2000). *Sosyoloji* (çev. Özel, H., & Güzel, C.) İstanbul: Ayraç Yayınevi.
- Gough, I. (1994). Economic institutions and the satisfaction of human needs. *Journal of Economic Issues*, 28(1), 25-66.
- Grewal, S. (2010). *Diagnosis and treatment barriers faced by South Asian families in Canada who have children diagnosed with an autism spectrum disorder*. Pacific University, Hillsboro.
- Gupta, A., ve Singhal, N. (2005). Psychosocial support for families of children with autism. *Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal*, 16(2), 62-83.
- Gül, G. (2004). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *HAYEF: Journal of Education*, 1(1), 223-236.
- Güngör, E. (2008). *Özel eğitime muhtaç çocukların anne ve babalarının psikolojik ilişki ihtiyaçları ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe-yöntem-analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güriş, S., ve Astar, M. (2015). *Bilimsel araştırmalarda SPSS ile İstatistik* (2. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.

- Güven, G., ve Azkeskin, E. K. (2010). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim, H. Diken (Editör). *Erken çocukluk eğitimi*. 1.Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, Y., ve Korkmaz, B. (2015). *Farklı gelişen çocuklar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güzel, Ş. (2006). Dört altı yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile eğitimine yönelik ihtiyaç duydukları konuların belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Hallahan, D. P., ve Kauffman, J. M. (1991). *Exceptional children: Introduction to special education*. Allyn and Bacon.
- Harris, H. (2008). Meeting the needs of disabled children and their families: Some messages from the literature. *Child Care in Practice*, 14(4), 355-369.
- Hocalar, H. (2018). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yönetim süreçlerinin işleyişinin yönetici ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Bursa ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Howard, W. (2000). *Exceptional Children*. New Jersey: Prentice Hall.
- Hughes, M. T., Valle-Riestra, D. M., ve Arguelles, M. E. (2008). The voices of Latino families raising children with special needs. *Journal of Latinos and Education*, 7(3), 241-257.
- Jordan, J. B. (1988). *Early childhood special education: birth to three. the council for exceptional children*, New York: Publication Sales,
- İçyüz, R. (2016). *İşitme kayıplı çocuğu kaynaştırmaya devam eden ebeveynlerin sorunlarının ve gereksinimlerinin belirlenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. (Vol. 5). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaner, S. (2003). Aile Destek Ölçeği: Faktör yapısı, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları. *Özel Eğitim Dergisi*, 4(1), 57-72.

- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadığı güçlükler ile aileden aldıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 8(4), 315-322.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. (33. Baskı). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kartal, H. (2007). Erken çocukluk eğitimi programlarından anne- çocuk eğitimi programının altı yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişimlerine etkisi. *İlköğretim Online* 6(2), 234-248.
- Kaytez, N., Durualp, E., ve Kadan, G. (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.
- Koçyiğit, S. (2012). *Okul öncesi eğitimin tanımı, amacı, önemi ve ilkeleri. Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Ankara: Hedef Yayınevi.
- Köksal, G., ve Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 71-91.
- Kroth, R. L., ve Edge, D. (1997). *Parent training grups stratejies communications with parents and families of exceptionel children*, (Third edition), Denver: Love Publishing Company.
- Kuloğlu, N. (2001). *Bilgi verici psikolojik danışma ve didaktik bilgi verme programlarının down sendromlu bebeği olan anne babaların umutsuzluk, gereksinim ve eş ilişkisi düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küllü, Z. (2008). *Özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon durumunun değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Leech, N., Barrett, K., ve Morgan, G. A. (2013). *SPSS for intermediate statistics: Use and interpretation*. London: Routledge.

- Ludlow, A., Skelly, C., ve Rohleder, P. (2012). Challenges faced by parents of children diagnosed with autism spectrum disorder. *Journal of Health Psychology*. 17(5).
- Lüle, F. (2008). *Engelli bireye sahip yoksul ailelerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma tarzları*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ma, Z. (2016). *Needs of Chinese families of children with autism*, Doktora Tezi, Kansas Üniversitesi, Lawrence.
- McConnell, D., Llewellyn, G., ve Bye, R. (1997). Providing services for parents with intellectual disability: Parent needs and service constraints. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 22(1), 5-17.
- Mert, E. (1997). *Farklı engel grubunda çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1993). On dördüncü Milli Eğitim Şurası, Okul öncesi eğitim komisyon raporu. Ankara: MEB yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1997). Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Web:https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf adresinden 18 Temmuz 2018'de alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2016). *Okul Öncesi Eğitimi Programı*, Ankara.
- Oğultürk, N. (2012). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin, aile işlevlerini etkileyen etmenler: Çankaya belediyesinden hizmet alan aileler üzerine bir değerlendirme*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Oğuzkan, Ş., ve Oral, G. (1997). Okul öncesi eğitimi. *İstanbul: Milli Eğitim Basımevi*, 18.

- Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon.
- O'Shea, D. J., Algozzine, R., ve Hammitte, D. J. (2001). *Families and teachers of individuals with disabilities: Collaborative orientations and responsive praactices*. Boston: Allyn and Bacon.
- Öncül, N. (2014). Özel gereksinimli çocuk ailesini tanıyalım, (Ed.) A. Cavkaytar. *Özel eğitimde uygulamalı aile eğitimi*, Ankara: Vize Yayıncılık.
- Özdemir, O. (2010). Aileye sunulan destekler ve hizmetler, (Ed.) A. Cavkaytar. *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*, Ankara: Vize Yayıncılık.
- Özşenol, F., Işıkkhan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., ve Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156 – 164.
- Öztürk. Y. (2011). *Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yüklerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018). Web:
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_07072018.pdf adresinden 10 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005). Web:
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm> adresinden 10 Ocak 2018'de alınmıştır.
- Peterson, N. L. (1987). *Early intervention for handicapped and at-risk children: An introduction to early childhood-special education*. Denver: Love Publishing Company.
- Picard, I. (2012). *Enquête sur les services reçus et les besoins des parents d'une personne présentant une déficience intellectuelle et création d'un programme de soutien*(Thèse de Doctorat non publiée). Université du Québec, Montréal.
- Poyraz, H. (2003). *Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Reichman, N. E., Corman, H., & Noonan, K. (2008). Impact of child disability on the family. *Maternal and child health journal*, 12(6), 679-683.
- Sabuncuoğlu, M., Ve Diken, İ. H. (2010). Early Childhood Intervention in Turkey: Current situation, challenges and suggestions. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 2(2).
- Sağiroğlu, N. (2006). *Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Sarı, H. (2005). *Türkiye’de Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetlerinde Yaşanan Sorunlar, Değişimler, Beklentiler ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Zihinsel Ve Bedensel Yetersizlikli Çocukları Ve Aileleri Araştırma Eğitim Dayanışma Ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Selingman, M., ve Darling, R. B. (2007). *Ordinary families special children*. New York: The Guilford Press.
- Siklos, S., ve Kerns, K. A. (2006). Assessing need for social support in parents of children with autism and Down syndrome. *Journal of autism and developmental disorders*, 36(7), 921-933.
- Sola, C. (2008). *Gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeğe sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sontag Curry, J., ve Schact, R. (1994). An ethnic comparison of parent participation and needs information needs in early intervention. *The Council For Exeptional Children*, 60(5), 422-433.
- Soydan, F. C. (2000). *Serebral pasili çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Sucuoğlu, B. (1995). Özürlü çocuğu olan anne babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2(1), 10-18.
- Sucuoğlu, B. (1997). *Özürlü çocukların aileleri ile yapılan çalışmalar. Farklılıkla Yaşamak*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sucuoğlu, B. (Editör), (2009). *Zihinsel engelliler ve eğitimleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sürücü, A. (2009). *Eğitim psikolojisine giriş*. Ankara: Kriter Yayınları.
- Şanlı, E. (2012). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Taşdemir, H. (2016). *Zihinsel engelli çocukların kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorunların ve aile gereksinimlerinin sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Toker, M. (2016). *Down sendromlu çocuğa sahip annelerin aile gereksinimlerinin belirlenmesi ve sosyal destek algılarına yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tuğrul, B. (2006). Okul öncesi eğitimde kalite. III.Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı. Çanakkale.
- Turan, A. (2009). *Özel eğitim gerektiren çocukların problemleri, din ve aile tutum ve davranışları (otistik çocuklar örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turnbull, A., Thurnbull, R., ve Wehmeyer, M. L. (2007). *Exceptional lives: Special education in today's schools*. Upper Saddle River, New York: Pearson Education.
- Tutuk, C. H. (2018). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde okul öncesi dönemde destek hizmet sürecine aile katılımı: işitme kayıplı bir çocuk ve ailesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- TÜİK, (2006). *Aile yapısı araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Araştırma Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu. Web:<https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/arastirmalar/aileyapisi-2006.pdf> adresinden 1 Ekim 2018’de alınmıştır.
- Usulcan, G. (2015). *Çocukların otizm spektrum bozukluğu derecesi ile ebeveynlerinin stres ve gereksinim düzeylerinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Uyanık, Ö., ve Kandır, A. (2010). Okul öncesi dönemde erken akademik beceriler. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(2), 118-134.
- Üstüner T. F. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi. *Niteliksel Araştırma*, 9, 34-42.
- Varol , N. (2006). *Aile Eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Primer, V., ve Brown, B. C. (1995). Voices of the children: what special education kids say about their programming experiences and needs. *Conference Proceedings Of The American Council On Rural Special Education*. Las Vegas.
- Wang, X., Cai, L., Qian, J., ve Peng, J. (2014). Social support moderates stress effects on depression. *International Journal of Mental Health Systems*, 8(1), 1-5.
- Wang, P., & Michaels, C. A. (2009). Chinese families of children with severe disabilities: Family needs and available support. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 34(2), 21-32.
- Webber, J., ve Scheuermann, B. (2008). *Educating students with Autism: A Quick start manual*. Austin: Pro-ed an international Publisher.
- Wehman, P. (2006). Individualized transition planning: Putting self-determination into action. *Life beyond the classroom: Transition strategies for young people with disabilities*. Baltimore: Brookes.
- Wong, S., Y., Wong, T. K., Martinson, I., Lai, A. C., Chen, W. J., & He, Y. S. (2004). Needs of Chinese parents of children with developmental disability. *Journal of Learning Disabilities*, 8(2), 141-158.

- Xu, Y., ve Filler, J. W. (2005). Linking assessment and intervention for developmental /functional outcomes of premature, low-birth-weight children. *Early Childhood Education Journal*, 32(6), 383-389.
- Yavuz, M., ve Coşkun, İ. (2014). Normal gelişim gösteren bireyin zihinsel engelli kardeşiyle vakit geçirme durumu. *Electronic Turkish Studies*, 9 (8), 295-313.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, D. S., ve Arslan, E. (2016). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile durumluluk kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 543–554.
- Yıldırım, E. S. ve Akçamete, G. (2014). Çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin erken çocukluk özel eğitimi hizmetleri sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 3(1), 74-89.
- Yılmaz, N. (2003). Türkiye’de okul öncesi eğitim. *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*, 1.
- Yoldaş, A. (2008). *K.K.T.C’de yaşayan farklı özelliklerle gelişen çocuğa sahip ana-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakındoğu Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Kıbrıs.
- Yüzbaşı, D. V. (2018). *Zihin engelli çocuğa sahip annelerin psikolojik iyi oluşlarının başa çıkma tarzları, aile gereksinimleri ve sosyal destek değişkenleriyle modellenmesi*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

EK-1

AİLE GEREKSİNİ BELİRLEME ARACI

Sayın anne ve babalar,

Bu ölçek sizlerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki gereksinimlerinizi belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçekten elde edilen veriler bilimsel çalışmalarda kullanılacak olup kişisel bilgilerinizi içermemektedir. İlginiz ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Şahin GÜNER
Okul Öncesi Öğretmeni

<u>AİLENİN İŞLEYİŞİ</u>	Kesinlikle Evet	Kesinlikle Hayır	Emin Değilim
1- Ailem içinde, problemlerim hakkında konuşabileceğim birisine gereksinim duyuyorum.			
2- Problemlerimizi tartışmak ve çözümler bulabilmek için ailemin yardımına gereksinim vardır.			
3-Ailemin güç zamanlarda birbirlerini nasıl destekleyeceklerini öğrenmek için yardıma gereksinim vardır.			
4- Ailemin dinlenme/eğlenme etkinlikleri hakkında karar vermek ve yapmak için yardıma gereksinim duymaktadır.			
5- Ailem, ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işleri kimlerin yapacağına karar vermek için yardımına gereksinim duymaktadır.			
<u>MADDİ GEREKSİNİMLER</u>			
6-Zaman zaman çocuğuma bakan bakıcıya para ödeyebilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.			
7- Çocuğumun gereksinimi olan oyuncakları alabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.			
8- Yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masraflarını karşılayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.			
9- Çocuğumun terapi, özel eğitim, bakım gibi masraflarını karşılayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.			
10- Çocuğum için gerekli olan özel araçları sağlayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.			
<u>BİLGİ GEREKSİNİMİ</u>			
11- Çocuğumla nasıl oynayacağım, nasıl konuşacağım hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.			
12- Çocuğumun durumu hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.			
13- Çocuğuma bazı becerileri nasıl öğreteceğim konusunda daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.			
14- Çocuğumun davranışlarını nasıl kontrol edeceğim konusunda daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.			
<u>ÇOCUĞUMUN DURUMUNU DİĞERLERİNE AÇIKLAMAK</u>			
15- Eşimin, çocuğumun durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.			
16- Çocuğumun durumunu kardeşlerine açıklayabilmek için daha fazla yardıma ihtiyaç duyuyorum.			
17- Çocuğumun durumunu eşime ve eşimin ailesine açıklayabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.			
<u>TOPLUMSAL SERVİSLER</u>			
18- Beni ve çocuğumun gereksinimlerini anlayacak doktor bulmak için yardıma gereksinim duyuyorum.			
19- Çocuğuma yardımcı olabilecek diğ hekimi bulmak için yardıma gereksinim duyuyorum.			
20- Çocuğumun öğretmeni ya da terapisti ile konuşabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.			
21- Benim çocuğuma benzer özellikte çocuğu olan anne-babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya gereksinim duyuyorum.			
22- Problemlerim hakkında konuşabilmek için düzenli olarak psikolojik danışman, sosyal çalışmacı, psikiyatrist, psikolog ile bir araya gelmek istiyorum.			
<u>DESTEK GEREKSİNİMİ</u>			
23- Diğ engelli çocuk anne-babalarıyla daha çok tanışmaya ve konuşmaya ihtiyaç duyuyorum.			
24- Problemlerime çözüm bulabilmek için dini görevlilerle konuşmaya gereksinim duyuyorum.			

Bu gereksinimlerden başka hangi gereksinimleriniz vardır. Lütfen yazınız.

EK-2**KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

1- Cinsiyetiniz: Erkek() Kadın()

2- Yaşınız:

3- Eğitim Durumunuz: Okur/Yazar() İlkokul () Lise ()
Üniversite ()

4- Gelir Düzeyiniz: 1000 lira ve altı () 1001-2000 lira () 2001-3000 lira()
3001 lira ve üzeri ()

5-Çocuk Sayınız:

EK-3

ÖLÇEK İZİN YAZISI

AGBA Gelen Kutusu x**avşar ardıç** <avsarardic35@hotmail.com>

11 Oca 2018 Per 20:42

Alıcı: ben, atilla ▾

Sayın Şahin;

AGBA'yı bilimsel amaçlar doğrultusunda ve etik sınırlar içerisinde kullanabilirsiniz. Araştırmada AGBA ile elde ettiğiniz veriler ve örneklem grubu hakkındaki bilgileri bizimle paylaşırsanız seviniriz. Kolaylıklar dilerim...

Dr. Avşar ARDIÇ

Ege Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Özel Eğitim Bölümü

Bornova/İzmir

Avsar ARDIC, PhD.

Ege University

Faculty of Education

Department of Special Education

Izmir/Turkey

...

Windows'u Etkinleştir

Windows'u etkinleştirin. Daha fazla özellik için Windows'u etkinleştirin.

EK-4

UYGULAMA İZİN YAZILARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 05/02/2019-E.10591

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 50235129-302.08.01
Konu : Uygulama İzni (Şahin GÜNER)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 12/01/2019 tarihli ve 3675 sayılı yazınız,

Enstitünüz Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Şahin GÜNER' in, Dr. Öğretim Üyesi Bahadır KÖKSALAN başkanlığında yürütmekte olduğu "Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi" konulu tezinin gereği olarak Malatya İl Merkezinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde "Aile Gereksinim Belirleme Aracı (AGB)" nı uygulama talebinin onayını içeren Malatya Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü' nün 30.01.2019 tarih ve E.2052033 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK
Rektör Yardımcısı

Ek:İl Millî Eğitim Müdürlüğü' nün yazısı (3 sayfa)

04/02/2019 Şube Müdürü
05/02/2019 Daire Başkanı V.

: Nuran ÇOŞNÜK
: Sami DURAK

İnönü Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Öğrenci Merkezi
Telefon No: 04223377994, Faks No: 04223410053
E-Posta: ogrencis@inonu.edu.tr, İnternet Adresi:
http://www.inonu.edu.tr/ogrenci

Bilgi İçin: Nurye KÖMİ
Uzman Memur
Telefon No: 4223773951

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

Anket Tarih ve Sayısı: 31/01/2019-E.2756

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.2052033
Konu : Anket Uygulaması
(Şahin GÜNER)

30.01.2019

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi: a) 14/01/2019 tarih ve 50235129-300-E.1080 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 29.01.2019 tarih ve 2004957 sayılı onayı

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Şahin GÜNER, Dr. Öğretim Üyesi Bahadır KÖKSALAN danışmanlığında yürütmekte olduğu "Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi" konulu anket çalışmasına ait ilgi (a) yazınıza istinaden alınan ilgi (b) onay ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve anket sonucunun müdürlüğümüze bildirilmesini arz ederim.

Ali DEMİR
İl Millî Eğitim Müdür V.

- Eki : 1- İlgi (b) onay
2- Anket (1 sayfa)

Adres: Şehit Hamza Fındıklı Cad. 44300 Merkez/MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
E-posta: iletisim@malatya.meb.gov.tr

Bilgi için: Ortaöğretim Şubesi / Dahili : 4366-07-08
Tel: 0 (422) 280 44 00
Faks: 0 (422) 280 45 49

Her türlü görüş ve önerilerinizi bizimle paylaşabilirsiniz. <https://evrenkurgu.meb.gov.tr/iletisim> 9510-3f23-3828-959f-b924 kodu ile kayıt edilebilir.

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.2004957
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Şahin GÖNER)

29.01.2019

VALİLİK MAKAMINA

İnönü Üniversitesi Rektörlüğünün 14/01/2019 tarih ve 50235129-300-E.1080 sayılı yazılarında, Üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Şahin GÖNER, Dr. Öğretim Üyesi Bahadır KÖKSALAN danışmanlığında yürütmekte olduğu "Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Ailelerin Destek Eğitim Sürecindeki Gereksinimlerinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasını, ilimiz Battalgazi ve Yeşilyurt ilçesinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde anket uygulamayı talep etmekte olup, Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz, 25/01/2019 tarihinde yapılan toplantıda; ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması kaydıyla anket/tez uygulamasını ilimiz Battalgazi ve Yeşilyurt ilçesinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde uygulanmasını uygun görmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Erhan PELİTOĞLU
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
29.01.2019

Ali DEMİR
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.